

Sveptič

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS

letnik 9, številka 1, maj 2003

TUKALICE SLOVENIJE

Bocvana

Kako popisovati sove?

Mali deževnik

Izbljuvki

ISSN: 1580-3600

stran 4

Luka Božič in Eva Vukelič

TUKALICE SLOVENIJE 4

stran 10

Dragan V. Simić

BOCVANA 10

Nataša Šalaja

OAZA NA PRAGU KOPRA 15

Matjaž Primc

VETRNE ELEKTRARNE 18

stran 18

PROGRAM DOPPS-a 21

Al Vrezec

KAKO POPISOVATI SOVE? 22

stran 22

Živa Pipan

ZBIJSKO JEZERO
poročilo z društvenega izleta 27

Urša Koce

MALI DEŽEVNIK 28

stran 28

Paul G. Beaulieu in Nataša Šalaja

MOJE LETO NA DOPPS-u 30

Maja Botolin Vaupotič

NARAVA SE PREBUJA 32

Davorin Tome

IZBLJUVKI 33

Spoštovane članice in člani!

Pomlad je letni čas, ki ga ne moremo prezreti in ostati ob njem ravnodušni. Brstenje življenja prevzame vsakogar in ob tem se zavemo svoje povezanosti z naravo. Čimbolj bomo naravo spoznali ali jo vsaj znali opazovati tem bolj jo bomo spoštovali in se zavedali posledic, ki jih razvoj naše družbe povzroča naravi. In bolj kot nekaj poznamo, bolj nam je dragoceno. Žal so se varovanja narave ljudje zavedli vedno šele takrat, ko je bila narava že tako onesnažena, da je bilo ogroženo tudi njihovo zdravje. Prva naravovarstvena gibanja so vzniknila v 60-ih letih prejšnjega stoletja v ZDA, kjer je bilo okolje močno onesnaženo in uničeno. Vedno bolj in bolj onesnažen zrak v New Yorku in drugih velikih mestih je povzročal bolezni. V onesnaženih jezerih in rekah so umirale ribe. Nezadovoljstvo ljudi je raslo in počasi se je tudi med politiki vedno bolj utrjevalo prepričanje, da bo potrebno reševati okoljske probleme. Po nekaj letih prizadevanj nekaterih okoljevarstvenikov in politikov se je 22. aprila 1970 zgodil prvi Dan Zemlje. Prireditve so bile organizirane po celotnem ozemlju ZDA in udeležilo se jih je izjemno veliko ljudi, ki so bili nezadovoljni z življenjem v onesnaženem okolju.

Letošnje leto so Združeni narodi proglasili za Mednarodno leto celinskih voda in tako je bil tudi Dan Zemlje posvečen pitni vodi. Voda je najdragocenejši naravni vir na Zemlji. Sladka voda sestavlja približno dvainpol odstotka vse vode, ki je na Zemlji. Večina te vode je v obliki ledu, snega ali leži globoko pod Zemljino površino. Manj kot en odstotek vse sladke vode je na voljo človeštvu zato moramo z vodo ravnati zelo smotno. V nerazvitem svetu se porabi največ vode za kmetijstvo, medtem, ko v Evropi in ZDA porabimo največ vode za potrebe industrije. Poraba vode v teh dveh panogah se bo v naslednjih 25 letih povečala za 40 odstotkov. Le ena tretjina človeštva izkorišča zalogo pitne vode, ki so pod zemeljsko površino. Hitrejše izkoriščanje podtalnice, kot je njeno obnavljanje, ima daljnosežne in hude posledice. Ker se zniža gladina podtalnice se poseda površina nad njo, v podtalnico pa lahko vdre tudi slana voda. Gradnja velikih velemest povečuje nepropustne površine skozi katere ne more prodreti deževnica do podtalnice. Zaradi posledic klimatskih sprememb - poplav in suše je ogroženo tudi njeno obnavljanje. Podtalnica je vse bolj onesnažena zaradi komunalnih in industrijskih odplake ter izcejanja škropiv in gnojil s kmetijskih površin.

V Sloveniji le nekaj odstotkov površine zajemajo jezera, reke in mokrišča. To so raznolika območja z velikim številom rastlinskih in živalskih vrst, ki so pomembna tudi za ptice. Številne vrste ptic najdejo primerna gnezdišča v obrežnem rastlinju, na produ ob rekah in potokih ali v peščenih stenah, ki so jih izdolble reke. Žal je še vedno prenekatero jezero, reka, potok ali ribnik odlagališče odpadkov ali splakovalnik za mestne in industrijske odplake. Še vedno se preveč škropiv in gnojil izceja iz njiv v vodo. In nič manj niso prizanesljivi do življenja v vodi in ob njej tisti, ki hočejo na vsak način obvladati vodni tok in njegovo energijo. In še huje, nekateri hočejo sami odrejati katere vrste smejo živeti ob naših rekah in jezerih. Med njimi ni ptic!

Andreja Ramšak

Mokož se večino časa skriva med rastlinjem. V jutranjem in večernem mraku lahko slišimo njegovo cvileče kruljenje. foto: Peter Buchner

TUKALICE SLOVENIJE

Luka Božič in Eva Vukelič

Tukalice so tista skupina ptic, ob kateri največkrat uporabljamo pridevnik »skrivnosten«.

Od sedmih vrst, ki so bile doslej ugotovljene v Sloveniji, to vsekakor velja za štiri vrste. Med njimi je bil kosec v zadnjem času v Sloveniji intenzivno preučevan. Tudi v svetovnem merilu so mnoge vrste tukalic zelo slabo poznane. Samo v zadnjih 20-ih letih so bile opisane štiri nove vrste. Poleg tega je bila julija leta 2002 na Salomonovih otokih fotografirana doslej nepoznana vrsta tukalice, ki še ni bila znanstveno opisana.

Tukalice Rallidae uvrščamo v red žerjavovcev Gruiformes. Ta taksonomska skupina ptic združuje različne družine z malo skupnimi znaki. Med nam bolj znanimi družinami so žerjavi Gruidae, tekačice Turnicidae in droplje Otididae, večina ostalih pa živi v tropih novega sveta. Tukalice so najštevilnejša družina tega reda, saj jih najdemo povsod po svetu, razen v polarnih predelih, puščavah in v gorah nad mejo večnega snega. Znanih je 135 živečih vrst in še nadaljnjih 15 nedvomno izumrlih po letu 1600. Prav vse danes izumrle tukalice so bile otoške vrste, nezmožne letenja. Glavna vzroka za njihovo izumrtje sta bila naselitev plenilskih vrst sesalcev in množičen lov s strani prvih obiskovalcev otokov. Do današnjih dni je preživelo le 20 vrst neletečih tukalic. Vendar je tudi njihova usoda negotova, saj jih je 15 uvrščenih med globalno ogrožene vrste. Danes je ogroženih kar 52 vrst ali 40 % vseh živečih tukalic, od tega je kar 33 vrst globalno ogroženih.

Izmed vrst, ki se redno pojavljajo v Sloveniji, je globalno ogrožen kosec *Crex crex*. V nacionalnem merilu sta zaradi majhnih populacij in pomanjkanja ustreznih življenjskih prostorov močno ogroženi grahasta *Porzana porzana* in mala tukalica *P. parva*.

Najbolj opazni sta liska *Fulica atra* in zelenonoga tukalica *Gallinula chloropus*, ki ju lahko v gnezditvenem obdobju z malo truda odkrijemo na vseh večjih stoječih vodah z zaraščenimi bregovi v Sloveniji. Liska poleg tega v zimskih mesecih množično prezimuje na počasi tekočih delih rek in na obali. Ostale vrste lahko opazujemo večinoma le priložnostno. Še najlažje jih registriramo ponoči v spomladanskem času, ko se predvsem samci teritorialno oglašajo. Mokož *Rallus aquaticus* se oglašuje tudi na prezimovališčih vzdolž zaraščenih bregov potokov in rek, najraje v večernem mraku. Kosci se na območjih z največjimi populacijami (npr. Ljubljansko barje in Cerknjsko jezero) bolj ali manj stalno oglašajo od maja do julija v nočnem času.

Kosec *Crex crex*

Ima značilne temne in široke vzdolžne proge na svetlorjavi podlagi na zgornji strani trupa, vključno z glavo in vratom. Nad očesom je široka siva proga. Čez oko poteka svetlo rjava proga. Siva barva se vleče od glave, po spodnji strani vratu, do prsi. Boki in podrepno perje so oranžno rjavo in belo progasti. Letalna peresa in krovci peruti so rdeče rjavi. Noge v letu za dolžino stopal presegajo rep. Mladiči begavci so popolnoma črni. Samci se na gnezdiščih ponoči pogosto oglašajo, najbolj med 23. in 3. uro. Oglašajo se z značilno dvozložno kitico, po kateri je vrsta dobila znanstveno ime, vselej iz gostega kritja travne ruše. V času izleganja mladičev aktivnost oglašanja upade. Takrat samci zapustijo domači okoliš in se skušajo takoj spariti z drugo samico. Oglašanje samice se redko sliši, je tudi veliko tišje od samčevega in ima funkcijo sporazumevanja samice z nedoraslimi mladiči. Kosec zelo redko zleti; ob nevarnosti raje steče stran. Kosec je zelo občutljiv glede izbire habitata. Zaradi velikega upada številčnosti vrste v zadnjih desetletjih je uvrščen med globalno ogrožene vrste. V primerjavi z ostalimi vrstami tukalice v Sloveniji, ki so v času gnezditve vezane na stoječe vode, naseljuje kosec manj vlažne habitate. Gnezdi na večjih površinah ekstenzivnih travnikov z dobro razvitim slojem zelnatih rastlin. Čeprav je razširjenost kosca v Sloveniji tesno povezana z vlažnimi travniki, je zanj pomembnejši režim gospodarjenja kot pa dejanska vlažnost površin. Izkoriščanje občasno poplavnih travnikov je zaradi naravnih danosti precej ekstenzivno. Košnja je kasnejša, ponavadi poteka le enkrat letno, takšni travniki pa navadno niso gnojeni. Podobne značilnosti trenutno odlikujejo tudi opuščene gorske travnike, ki so prav tako zelo pomembni za kosca.

Pojavljanje v Sloveniji: Ocenjena populacija v Sloveniji šteje 500-600 teritorialnih samcev. Večina gnezdi na Notranj-

skem, manj pa na Primorskem, Dolenjskem in Štajerskem. Glavnino, kakšnih 30-40 % najdemo na Ljubljanskem barju. Med najpomembnejša območja po številu spadajo še Cerknjsko jezero, zgornji del doline Reke južno od Ilirske Bistrice in Planinsko polje. Mednje se uvršča tudi Breginjski Stol na jugozahodnem robu Julijskih Alp z najpomembnejšo gorsko populacijo kosca pri nas. Poleg tega je v Sloveniji še približno 30-40 manjših lokalitet z nizkim številom koscev, večinoma 1-3 osebkov.

Mokož *Rallus aquaticus*

Mokož je manjši in bolj slok kot zelenonoga tukalica. Telo je bočno nekoliko stisnjeno, kar je dobrodošlo pri premikanju skozi gosto močvirsko rastlinje. Sicer ima kot vse tukalice daljše noge z dolgimi prsti, kratke peruti in kratek rep. Značilen vzorec obarvanosti pri manjših vrstah tukalice je olivno rjav, temno lisast zgornji del telesa ter modro siv spodnji del, ki na bokih prehaja v črno-bele proge. Posebnost mokoža je dolg, rahlo navzdol ukrivljen, temno rdeč kljun. Od male in pritlikave tukalice ga lahko razlikujemo tudi po belih podrepih krovcih, ki so vidni, kadar vznemirjen trza s svojim kratkim, privzdignjenim repom. Mladi mokoži so podobni odraslim, le v začetku je perje po trebuhu in vratu še rjavkasto, tudi kljun je bolj nevpadljive, svetlo rjavkaste barve. Mokož prebiva v gostem in visokem močvirskem rastlinju, predvsem trsu, rogozu, šašju in bičju, pa naj bo to obrežno rastje večjih jezer, počasi tekočih rek ali popolnoma zaraščene manjše vodne površine. Poleg kritja potrebuje tudi blatne površine, kjer išče hrano. Večino časa se skriva in največkrat bomo slišali le značilno cvileče kruljenje, ki se razlega iz močvirja, še posebej v jutranjem in večernem mraku. Če pa se pritajimo ob blatnem robu trstišča in smo dovolj potrpežljivi, bo morda pokukal na plano in se ne meneč za nas mirno sprehajal v bližini, iščoč hrano ali morda gradivo za gnezdo.

Pojavljanje v Sloveniji: Najdemo ga predvsem v nižinskih predelih, tam kjer so pogostejša večja ali manjša močvirja, opuščene gramoznice, glinokopi, zaraščeni ribniki in mlake. Pojavlja se tudi v brakičnih močvirjih ob morju (Sečoveljske soline, Škocjanski zatok). Pozimi je pogostejši, verjetno zaradi prišlekov z vzhoda in s severa. Takrat se zadržuje predvsem ob zaraščenih tekočih vodah.

Grahasta tukalica *Porzana porzana*

Manjša čokata tukalica, močno grahasta in pikasta na olivno rjavi podlagi, ki na grlu in glavi prehaja v modro sivo. Edino podrepni krovci so svetli, umazano bele do oker barve, podobno kot pri mokožu. Po tem jo lahko ločimo od mlade

TUKALICE SLOVENIJE

foto: Peter Buchner
Mokož *Rallus aquaticus*.

foto: Peter Buchner
Kosec *Crex crex*.

foto: Peter Buchner
Mala tukalica *Porzana parva*.

foto: Marc Duquet
Pritlikava tukalica *Porzana pusilla*.

foto: Peter Buchner
Zelenonoga tukalica *Gallinula chloropus*.

foto: Marc Duquet
Grahasta tukalica *Porzana porzana*.

male ali pritlikave tukalice, ki imata progaste tudi podrepne krovce. Značilen je še kratek, rumeno oranžen kljun ter olivno zelene noge. Tako kot mokož se naseli v gostem močvirskem rastlinju, vendar jo bomo prej našli v šasju in ločju kot pa v visokem trstju. Tako prebiva tudi na nizkih barjih in močvirnih travnikih, pomembno pa je, da so tla vlažna, blatna ali plitvo poplavljeni. Tudi grahasta tukalica je plaha ptica in jo bomo v gnezditvenem času težko srečali. Kjer gnezdi, lahko predvsem v mraku in ponoči slišimo njeno petje. Zveni kot monotono kapljanje vode "huit huit huit ...", slišno tudi več kot kilometer daleč.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji je bilo gnezdenje grahaste tukalice le redko potrjeno, za kar ni kriv le njen skrivnosten način življenja, ampak tudi pomanjkanje ustreznih bivališč. Marsikatero močvirje, kjer bi lahko gneznila, je bilo v preteklosti izsušeno. V večjem številu jo najdemo na Cerkniskem jezeru in ob reki Muri, posamezne osebkke pa tudi drugod v še ohranjenih poplavnih območjih rek, na primer ob Reki in Nanošćici. Pogosteje jo lahko zapazimo v času spomladanske (april) ali jesenske selitve (september). Takrat ni tako izbirična in se ustavi tudi v manj primernih bivališćih, v grmovju ob bregovih jarkov, gramoznic in glinokopov. Pozimi je pri nas izjemno redka.

Mala tukalica *Porzana parva*

Majhna, sloka tukalica, velika kot škorec. Za razliko od ostalih vrst lahko spola ločimo že na prvi pogled: samec je po glavi, vratu in trebuhu modrikasto siv, samica pa peščeno rjava. Zgornja stran je pri obeh izprano rjave barve, s posameznimi črnimi in belimi lisami. Progavost obsega samo podrepno perje in spodnji del trebuha ter ne sega na boke kot pri podobni pritlikavi tukalici. Posebnost je tudi rumenkast kljun z rdečo pego na korenu ter olivno zelene noge. Mlade ptice so podobne samici, le da so po bokih bolj progaste. V gnezditvenem obdobju jo lahko zaznamo po petju, ki nekoliko spominja na kvakanje in ga slišimo predvsem ponoči. Sicer je precej skrivnostna, večino časa preživi v gostem trstičju, občasno pa se odpravi iskat hrano na odprte vodne ali blatne površine, bogato zaraščena močvirja, tudi bregove rek in jezer ter poplavne gozdove. V primerjavi z grahasto in pritlikavo tukalico daje prednost visoki obrežni vegetaciji, ki jo sestavljajo trst, jezerski biček, rogoz ali šaš, celo sestojem, ki uspevajo v globoki vodi. Mala tukalica namreč dobro plava, hodi po odmrlih steblih in plavajoćih rastlinah ter spretno pleza po navpićnih steblih kot trstnice.

Pojavljanje v Sloveniji: Še redkejša gnezdilka kot grahasta tukalica. Pojavlja se v mrtvicah ob Muri ter v trstičćih na Cerkniskem jezeru, v manjšem številu v Krakovskem gozdu. V gnezditvenem času je bila opažena tudi v Dragi pri Igu

ter v Škocjanskem zatoku, vendar so se razmere v teh trstičćih spremenile, tako da je gnezditve v zadnjem času vprašljiva. Tudi mala tukalica je bolj opazna v času selitve, srećujemo jo aprila in maja ter septembra in oktobra. Če smo takrat pozorni na z grmovjem in trstjem zaraščene bregove voda, jo lahko od blizu opazujemo, kako spretno pleza nad vodo.

Pritlikava tukalica *Porzana pusilla*

Zelo podobna mali tukalici, kar velja za mlade in odrasle osebkke. Zaradi krajših peruti in repa deluje kroglasto, kot kakšen povodni kos. Znaćilnost, prisotna tako pri odraslih kot pri mladih, je toplo čokoladno rjav hrbet z belimi pikami. Te so črno obrobljene, zato nekako izstopajo. Pri odraslih se od strani vidi progavost bokov. Noge so olivno zelene do svetlo rjavkaste. Kratek kljun je v celoti temno zelen. Mlade so zelo podobne mladim malim tukalicam. Poleg znaćilnega vzorca na hrbtu in perutih moramo biti pozorni še na prećno progavost spodnje strani. Pri pritlikavi tukalici se le-ta razteza po celotnem trebuhu in prsih. Prebiva v moćvirjih, podobno kot mala tukalica, vendar raje v sestojih s finejšo, nižjo in gostejšo vegetacijo (šasje, loćje, bićje), tudi v sezonsko ali le občasno poplavljenih predelih. Zaradi takšne spremenljive narave njenega življenjskega prostora populacije pritlikave tukalice moćno nihajo. Poleg tega, da se skriva v za človeka težko dostopnih mestih, je aktivna ob zori in mraku, samec pa poje v glavnem ponoči. Petje, ki spominja na zvok raglje, je včasih kar težko izluščiti iz zbora množice zelenih žab v toplih poletnih noćeh. Tako ni presenetljivo, da je pritlikava tukalica ena najslabše poznanih ptic v Evropi.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji je bila do sedaj zabeležena le enkrat. Morda se pojavlja pogosteje, vendar jo prav lahko spregledamo zaradi skrivanja v gostem moćvirskem rastlinju ali pa podobnosti z malo tukalico. Tudi drugod v Evropi je njena razširjenost precej raztresena, nam najbližja pa so posamezna gnezdišća v Švici, Avstriji (Nežidersko jezero), na Madžarskem ter v Vojvodini. Pogostejša je v Španiji, Ukrajini, Rusiji in še naprej proti Aziji. Pri nas lahko pričakujemo posamezne osebkke na selitvi, ki poteka aprila in maja ter od konca avgusta do oktobra.

Zelenonoga tukalica *Gallinula chloropus*

Odrasla ptica je z večje oddaljenosti videti skoraj popolnoma črna, s prekinjeno svetlo proggo na strani trupa in z belimi stranskimi podrepnimi krovci. Od blizu in ob ugodni svetlobi opazimo, da so hrbet in krila rjavo nadahnjeni, ostali del trupa pa je temno sivo-moder. Kljun in čelni šćit sta živo rdeće barve, konica kljuna pa je rumena. Noge so zelene

z zelo dolgimi prsti. Med hojo po kopnem značilno stresa z repom, ko plava, pa poleg tega tudi sunkovito pomika glavo naprej. Mladiči so pretežno rjave barve s svetlim podrepnim perjem in grlom. Kljun je temen. Prvoletne ptice so pozimi že podobne odraslim, le da imajo svetlo grlo in trebuh ter temnejši kljun. Ponavadi se zadržuje v pasu obvodne vegetacije, včasih se prehranjuje na bregovih voda. Le redko se bolj oddalji od varnega kritja. Splete umetelno gnezdo s streho, najpogosteje iz listov rogoza. V gnezditvenem obdobju jo najlažje opazujemo, ko vodi in hrani mladiče begavce. Pogosto se tudi značilno oglaš. Zelenonoga tukalica nerada leta. Ob nevarnosti običajno pravočasno neslišno odplava v zavetje goste obvodne vegetacije. Naseljuje različne tipe sladkih voda z bogato zaraslimi bregovi. Za gnezdenje izbira tudi manjše vode, kot so mlake, gramoznice, kanali in mrtvi rokavi, pozimi pa se zadržuje tudi na majhnih in ozkih potokih.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji je razširjena povsod, kjer so zanjo primerne vode.

Liska *Fulica atra*

Odrasli osebki so črne barve, pri čemer je glava najtemnejši del telesa. Čelni ščit in kljun sta bele barve, oko pa temno

rdeče. V letu opazimo svetel rob na sekundarnih letalnih peresih. Mlade ptice so svetlejšje, s sivim kljunom ter belimi lici in sprednjo stranjo vratu. Liska za razliko od zelenonoge tukalice večino časa preživi na bolj odprti vodni površini. Nekaj kritja potrebuje le za gnezdo, čeprav so tudi plavajoča gnezda pogosto dokaj lahko opazna. V času selitve in prezimovanja se zadržuje v velikih jatah, ki pogosto štejejo več tisoč ali celo deset tisoč osebkov. Kot večina tukalic tudi liska nerada leti. Splašeni osebki ponavadi le stečejo nekaj deset metrov po vodni gladini in se ponovno spustijo nanjo na varni oddaljenosti od obale. Liska se med iskanjem hrane pogosto potaplja. Pozimi se množično zadržuje tudi na rekah v središčih mest. Za gnezdenje izbira nekoliko večje in globlje vodne površine kot zelenonoga tukalica. Prav tako ne potrebuje toliko obrežne vegetacije, pač pa mora biti dno poraslo z vodnim rastlinjem, s katerim se prehranjuje.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji je precej razširjena, najbolj v severovzhodnem delu države. Gnezdi na vseh primernih večjih ribnikih, jezerih in drugih stoječih vodah. Najpomembnejša prezimovališča liske v Sloveniji so reka Drava, spodnja Sava in del morja pred Sečoveljskimi solinami. ■ ■ ■

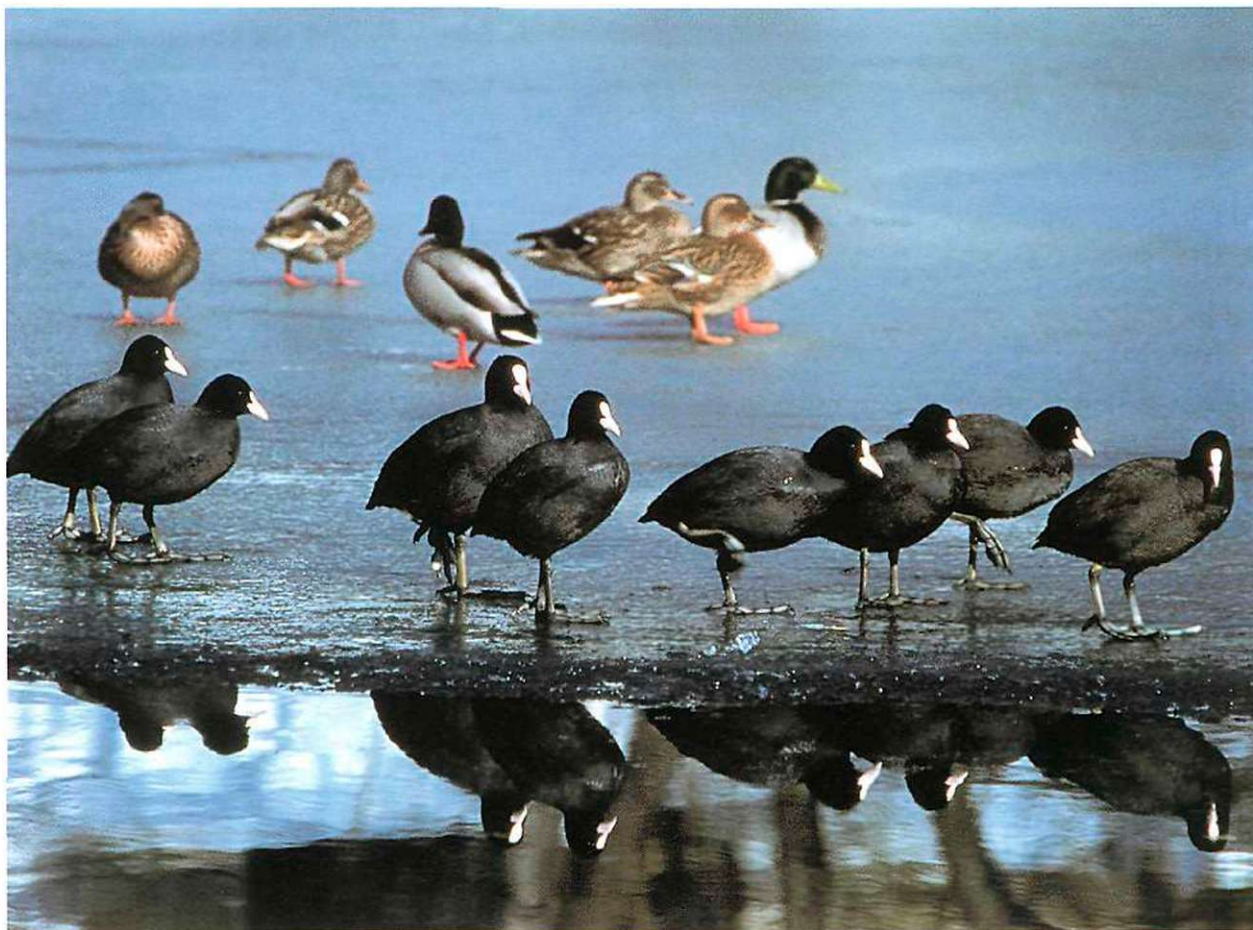

foto: Hrvoje T. Oršanič

Pozimi lahko na stoječih vodah opazimo večje število prezimujočih lisik *Fulica atra*.

NOMADI NEBA

NOMINACIJA OSKAR 2003

Un film de Jacques Perrin Coréaliseurs Jacques Cluzaud • Michel Debats Musique Bruno Coulais Montage Marie-Josphe Yoyotte

Image Michel Benjamin • Sylvie Carcédo • Laurent Charbonnier • Luc Drion • Laurent Fleutot • Philippe Garguil • Dominique Gentil • Bernard Lutic • Thierry Machado • Stéphane Martin
Fabrice Moindrot • Michel Terrasse • Thierry Thomas • Ernst Sasse Son Philippe Barbeau • Jean-Baptiste Benoit • Paolo de Jesus • Denis Gilhem • Gérard Lamps • Laurent Quaglio

Production Déléguée Jacques Perrin • Christophe Barratier Production Exécutive Jean de Trégomain Partenariats Yvette Mallet Directeur de Production Olli Barbé

Producteurs associés Reinhard Brundig • Karl Baumgartner • Jean-Marc Henchoz • José-Maria Morales • Andréa Occhipinti • Jean Labadie • Danile Delorme et Yves Robert

Une coproduction Galatée Films • France 2 Cinéma • France 3 Cinéma • Bac Films • Les Productions de La Guéville • Pandora Film • WDR • Filmstiftung NRW • Wanda Vision S.A. • Eyescreen S.R.L. • Les Productions JMH
Télévision Suisse Romande Avec la participation de Canal+ et du Centre National de la Cinématographie Avec le soutien de Liliane Bellencourt au nom de la Fondation Bellencourt schueller • Lufthansa • EDF • Crédit Agricole • Primagaz • Conseil Général de l'Aveyron
Conseil Régional Languedoc-Roussillon • Conseil Général du Calvados • Conseil Régional de Basse Normandie • Conseil Régional de Franche-Comté • Conseil Général de la Lozère • Commission Européenne
Fonds Eurimages du Conseil de l'Europe • Procirep • La Fondation Gan pour le cinéma

peuplemigrateur.com

RADIO ANTENA

LJULJANSKI
KINEMATOGRAF

V KINU OD 17. APRILA

BOCVANA

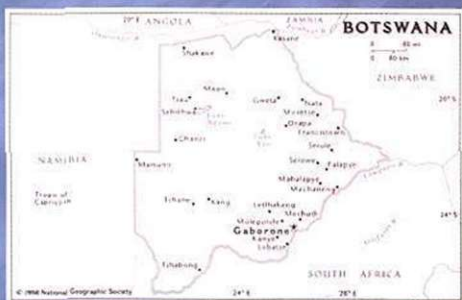
KAJ SE ZGODI, ČE V AFRIŠKE VODE POTISNETE KAJAK Z NARAVOSLOVCEM

Dragan V. Simić

Iz angleščine prevedla: Tanja Benko

"Tu ni krokodilov,"

se je nasmehnil natakari. Nasmesek je bil verjetno podoben tistemu, ki ga je bojevnik Mzilikazi imel med obleganjem plemena Bahurutshe - nedaleč od mesta, kjer sem svoje veslo potopil v reko.

Površina: 600.372 km²

Število prebivalcev: 1.464.000

Število območij IBA: 12

Št. opaznih vrst: 566

Najvišja točka:

Tsodilo Hills (1.489 m n.v.)

Posebne vrste ptic:

črnobeli pasat *Ceryx rudis*, karminasti čebelar *Merops nubicoides*, afriška jakana *Actophilornis africana*, afriški jezrec *Haliaeetus vocifer*, južna postovka *Falco naumanni*, *Certhilauda chuana*, *Grus carunculatus*, *Gyps coprotheres*, *Egretta vinaceigula*

Zanimive živali:

nilski krokodil *Crocodilus niloticus*, impala *Aepyceros melampus*, zamorska mačka *Cercopithecus aethiops*, kafarski bivol *Synceros caffer*, gepard *Acinonyx jubatus*, medarski jazbec *Mellivora capensis*, dolgouha lisica *Otocyon megalotis*, lev *Panthera leo*

Varstvo narave:

Narodni parki: Chobe, Makgadikgadi Pans, Nxai Pan, Kgalakgadi Transfrontier Park. V Bocvani je zaščitene 17% celotne površine države.

Viri ogrožanja:

prekomerna paša, pretirana uporaba škropliv v kmetijstvu, prenaseljenost, prekomerno požiganje

Rastlinski pasovi:

Mokrišča in tropski pragozd. Velika večina države pa je polpuščava.

Preden se njen tok združi z matabelsko Mphopho, reko hitrega dviganja in spuščanja, ki je preostalemu svetu znana kot "velika, siva, zelena, mastna Limpopo" iz del Rudyarda Kiplinga, reka Ngotwane zariše mejo med Botswano in Južno Afriko. Njene bregove preraščajo grmičaste vrbe *Combretum* razkošnih zelenih barv, ki ostro nasprotujejo rumeno rjavi barvni paleti sušne akacijeve savane. Puščava Kalahari, "hrbtenica sveta", kot jo je opisal David Livingstone, se začne dobrih 30 km od tu.

Med vkrcavanjem v najin dvojni kajak sem vprašal Andrewa Hesterja, lokalnega ornitologa, če je po reki navzdol, v plitvinah jezua Ngotwane prisotna bilharzija. To precej neprijetno bolezen povzročajo paraziti, ki živijo v afriških sladkovodnih polžih in nadalje zajedajo kopenske sesalce, če je prilika, seveda tudi človeka. Paraziti prodro skozi kožo, potujejo po krvotoku in se na koncu, če imaš srečo, naselijo v sečilih, kjer se veselo množijo in povzročajo nepopravljivo škodo. Z malo manj sreče morda zaidejo in končajo v hrbtenjači ali pa celo v možganih.

Odgovor je bil kratek: "Ne, mislim, da ni. Možno je, samo tod pogosto veslam in je nikoli nisem dobil. Po drugi strani pa so v reki krokodili."

"Krokodili me ne skrbijo - dokler ne prevrneš kajaka!" sem odvrnil.

foto: Damjan Denac
Afriški jezerec *Haliaeetus vocifer*.

Oh, moj dolgi jezik! Bral sem članke o veslanju po afriških rekah in vem, da se nilski krokodili *Crocodilus niloticus* ne zmenijo za čolne, in da ste vsaj teoretično varni, dokler ste v njem. Po drugi strani pa krokodila lahko zamika kos mesa, ki visi tik nad vodo. In kaj mislite, kje bo vaša roka z veslom? Kakorkoli že, ker je bil edini krokodil, ki sem ga videl v Afriki, meter in pol dolg primerek v bazenu poleg bližnje

foto: Damjan Denac
Afriška jakana *Actophilornis africana*.

foto: Damijan Denac
Kljunorožec vrste *Tockus erythrorhynchus*.

restavracije, sem ga resnično želel srečati v njegovem naravnem okolju. Nilski krokodil, popolni sladkovodni plenilec, ki potrebe za nadaljnjo evolucijo ni čutil že 100 milijonov let, je največji afriški plazilec. Odrasel doseže več kot šest metrov in tehta več kot 900 kg, živi do 150 let in lahko leto in pol preživi brez hrane - nič čudnega, da takšna žival v meni vzbuja veliko občudovanje.

foto: Damijan Denac
Nilski krokodil *Crocodilus niloticus*.

Nekaj zamahov z veslom po reki navzdol in že sva na desnem bregu zagledala štiri impale *Aepyceros melampus*. Samec z rahlo zavitimimi rogovi naju je sumničavo opazoval, medtem ko se je njegov harem samic napajal.

Vsepovsod okrog naju so bili vodomci: gozdomca *Halcyon senegalensis* in *H. albiventris* ter črno-beli pasat *Ceryle rudis*. Pred nama je pod dežnikom razprtih kril lovila ribe črna čaplja *Egretta ardesiaca*. Na ta način si zastre odsev na vodni površini in v 'varno zavetje' sence privabi ribe. Kot v ustaljenem plesu svoja krila razpre, pogleda, jih zloži in se za nekaj korakov premakne, jih zopet razpre itd. Tudi sam se ne bi pritoževal nad malo sence. Bil je januar in tu, na južni polobli, je januar najbolj vroč poletni mesec.

Južno od stene jeza je plitev zaliv, kjer proti nebu svoje veje iztegujejo poplavljenе akacije. Okrašene so bile s čebelarji, ki so jih izkoriščali kot visoko razgledno točko, od koder so lovili kačje pastirje. Zeleni čebelar *Merops persicus* je navkljub imenu skoraj popolnoma živo zelen, medtem ko je perje karminastega čebelarja *M. nubicoides* popolnoma živopisano.

Vodna površina je bila prekrita s plavajočimi listi modrega lokvanja *Nymphaea nouchali*, katerega veliki rožnato beli cvetovi dosežejo 25 cm v premeru. Po listih se je s podaljšanimi prsti sprehajala afriška jakana *Actophilornis africana*, kostanjevo obravnanega telesa, belih prsi in obraza ter modrega kljuna s ščitom.

Stran od naju je hodil nilski varan *Varanus niloticus*. Varani pogosto razkopljejo nezavarovana gnezda krokodilov in jih v trenutku opustošijo. Zrastejo lahko tudi do dva metra, vendar je ta dosegal le eno tretjino te dolžine.

Da je bila slika popolna, je nad nama krožil afriški jezerec *Haliaeetus vocifer* in se zmagoslavno oglašal s svojim visokim: "Kjoy-kov-kov!"

"Mimogrede, kako veliki pa so ti krokodili?"

"Ogromni," je odgovoril Andrew, "vem za enega, ki je velik kot ta kajak. Verjetno ima svoje štiri, štiri in pol metra."

"Sliši se, kot da bi mi ga lahko pokazal?"

"Poskusil bom. Vem, kje se ponavadi sonči."

Karkoli se bo že zgodilo, Andrew bo imel čisto vest. Sam sem rinil v težave.

Spominjam se pogovora, ki sem ga nedavno imel z natakarnjem lokalnega jadralnega kluba. Srkal sem ledeno hladno Windhoek Light - namibijska piva za razliko od južno afriških toplo priporočam -, gledal ogromne razsežnosti jeza Gaborone in poizvedoval po opozorilnih znakih ob vhodu. "Krokodili?" je rekel natakarn. "Ne, tu ni krokodilov. Nobenega še nisem videl. Ne poznam nikogar, ki bi lahko zagotovo trdil, da je kakšnega videl." Mogoče ga je skrbelo, da znaki strašijo stranke, vendar jaz sem se potem, ko mi je zagotovil, da krokodila tu ne bom ugledal, odločil, da nimam razloga, da bi se še kdaj vrnil v njegov bar.

foto: Peter Buchner
Kobilar *Oriolus oriolus* gnezdi tudi pri nas.

Kasneje sem srečal nekaj zaupanja vrednih ljudi. Gospa, ki je živela na kmetiji ob jezu Gaborone: "Videla sem krokodila, ko je ujel čapljo". Njen mož, inštruktor potapljanja, pa: "Krokodil je ujel mojega psa, prav tu!"

Zdaj sva veslala proti toku, kjer sta se bregova zožila na 12-15 m. Drevesne krošnje so nihale, veje so se zibale - na

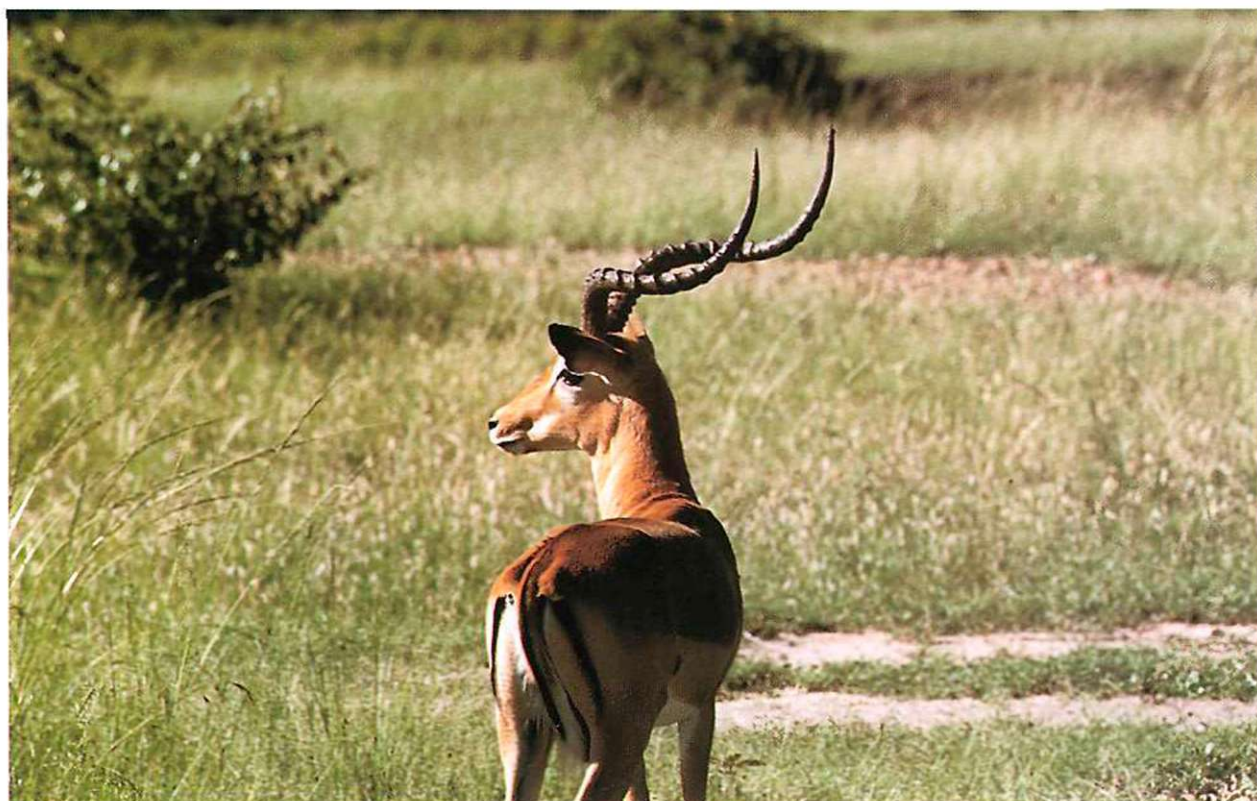

foto: Damiyan Denac
Impala *Aepyceros melampus*.

foto: Damijan Denac

Zamorska mačka *Cercopithecus aethiops*.

pohodu je bila skupina zamorskih mačk *Cercopithecus aethiops* -, midva pa sva segla po daljnogledih. Vodja tropa je sedel na razcepljeni veji in jezno lajal na naju ter svaril ostale, naj obmirujejo. Zamorske mačke so sposobne pestrega glasovnega izražanja, saj za različne nevarnosti uporabljajo več kot 36 različnih svarilnih klicev. Kako

nevarno je sploh lahko življenje? Samico z mladičem, ki se je držal njenega trebuha, je klic ujel ravno med skokom iz ene grmičaste vrbe na drugo, pri čemer je ravnotežje lovila s pomočjo dolgega repa, preostali del skupine pa je upočasnil in počakal, da nevarnost, torej midva, izgine. Kljub vsemu pa se je na vejo usedel neposlušni mladič. Na eno stran je bingljal z nogami, na drugo z repom ter naju radovedno pogledoval. V njegovi radovednosti je bilo nekaj neustavljivo otroškega. Živo rumeni kobilarji *Oriolus oriolus* so naju vodili naprej po reki navzgor.

foto: Damijan Denac

Črnobeli pasat *Ceryle rudis*.

“**T**am čez, v tistem trstičju,” je Andrew pokazal na izpran levi breg, kjer je pred stoletjem stalo Boersko taborišče, “tam se ponavadi sonči tisti krokodil.” Postajalo je res vroče ... Še en zamah in - trstičje je vzvalovilo, pokalo je in se lomilo: nekaj velikega se je hitro premikalo. Švist ..., težko telo se je podrsalo po visokem bregu, pljusk ..., je padlo v vodo in izginilo pod površino. “Kam je šel?” sem vprašal Andrewa. Kajak se je zibal na valovih, ki jih je povzročil krokodil. “Ne vem. Kamorkoli, samo sem ne. Ogromen je!” Potem pa je najin kajak obmiroval. Saj poznate tisti tesnoben občutek, ko nasedete na potopljeno drevo ..... ali pa se Andrew preseda ..... ali pa pod vašim kajakom plava krokodil ... Ko sem pretehtal prehranjevalno verigo in svoj položaj v njej, sem se raje ugriznil v jezik. ■ ■ ■

Oaza na pragu Kopra

Nataša Šalaja

foto: Tomaž Mihelič

Na naravoslovnih dnevih učenci spoznavajo rastlinski in živalski svet naravnega rezervata Škocjanski zatok.

O dogajanju v Škocjanskem zatoku vas, drage članice in člani, obveščamo sproti, predvsem v sredici Sveta ptic in biltenu naravnega rezervata Škocjanski zatok. V tem članku, ki na kratko povzema obsežno delo preteklega leta, bi rada strnila številne aktivnosti, ki jih kot upravljalci zavarovanega območja opravljamo, da dosegamo zastavljene naravovarstvene cilje. Škocjanski zatok je za Slovenijo modelni naravovarstveni projekt, saj bomo na skoraj uničenem območju ponovno vzpostavili ugodne ekološke pogoje za razvoj ogroženih rastlinskih in živalskih vrst in uredili naravni rezervat, odprt za javnost.

Mnogi so nam, večkrat tudi z dobršno mero nestrpnosti, zastavili vprašanje, kdaj bomo začeli z urejanjem zatoka, torej s tistim pravim delom na terenu. Kdaj bo zatok tak, kot ga prikazuje naša vizijska panoramska risba? Vprašanje je na mestu in ga razumemo, saj tiste dni, ko se bo začel izkop na Bertoški bonifiki in ko bo prvi stroj zakopal v

blato v laguni, od vseh najbolj težko pričakujemo. Le redkokdo pa se zaveda, da se območja, ki je bilo postopoma uničevano skoraj celo desetletje, ne da urediti v treh letih. Uničevalski posegi so potekali hitro, saj pri tem ni bilo treba nikomur paziti na dobrobit številnih prebivalcev tega območja - rastlin in živali. Nasprotni proces pa zahteva skrben premislek na vsakem koraku, študije in raziskave, ki potrdijo ali ovržejo tehnične rešitve in stalno spremljanje stanja biotskih in abiotskih parametrov.

V letu 2002 smo naredili velik in bistven korak naprej. Luč sveta je ugledal ureditveni načrt za območje rezervata, ki ga je na lanski zadnji seji 24. decembra sprejela Vlada RS. Jeseni smo se veselili potrditve financiranja čiščenja lagune Škocjanskega zatoka s strani Ministrstva za okolje, prostor in energijo, ki v sklopu sanacije zatoka predstavlja največji finančni zalogaj.

Sprejem ureditvenega načrta si nedvomno zasluži še nekaj besed. V ozadju je namreč ogromna količina opravljenega dela zelo raznolike skupine ljudi, ki smo bili vključeni v postopek priprave dokumenta. Če omenim le tiste, s katerimi smo se skozi dveinpolletni proces redno videvali na številnih usklajevalnih sestankih in sejah ter se mnogokrat sestali tudi za delovno mizo, prekrito s kartografskimi prikazi ali katero od številnih verzij tekstualnega dela dokumenta, ne morem mimo ekipe novomeškega podjetja Acer, ki je ureditveni načrt izdelala. Urada RS za prostorsko planiranje, ki je vodil celoten postopek priprave do sprejema na Vladi, do pristojnih na Ministrstvu za okolje, prostor in energijo ter Agenciji za okolje. V primerjavi s trajanjem izdelave podobnih prostorsko-izvedbenih aktov gre za enega najhitrejših postopkov doslej, zato vsem sodelujočim tudi iskrene čestitke in zahvala.

Hkrati pa smo leta 2002 veliko časa posvečali delu na terenu. Lansko jesen smo izvedli že nekaj pripravljanih del na Bertoški bonifiki pred začetkom urejanja sladkovodnega močvirja, s katerim bomo v skladu s

projektom, ki ga sofinancira Evropska skupnost iz programa LIFE III Narava začeli poleti (projekt Renaturacija in ohranjanje habitatov in ptic v naravnem rezervatu Škocjanski zatok, št. LIFE00NAT/SLO/7226). Poleg redne košnje celotne bonifike, katere namen je z območja odstraniti čim več biomase, smo v tem sklopu odstranili opuščeni sadovnjak breskev in hrušk, ki se je razprostiral na območju načrtovane poglobitve. Na osrednjem delu južnega dela bonifike, ki ga bomo počasi preuredili in potem ohranjali kot vlažen travnik, smo izravnali nekaj parcel, ki jih zaradi velikih brazd doslej nismo mogli kositi. Ravno košnja pa je priporočljiv način upravljanja za spremembo gojenih travnikov v načrtovane vlažne travnike, kot je priporočil dr. Mitja Kaligarič v ekspertnem mnenju o repopulaciji rastlinskih združb v rezervatu.

Vskrbi za zagotavljanje večje akumulacije vode v strugi razbremenilnika Rižane in posledično boljšega dotoka sladke vode v laguno Škocjanskega zatoka smo po dogovoru s predstavniki Agencije RS za okolje - Območna enota Koper zvišali in popravili zapornični sistem na

foto: Tomaž Mihelič

Ob zahodnem robu brakične lagune smo postavili parapet z linami, ki obiskovalcem rezervata omogoča opazovanje ptic iz neposredne bližine.

razbremenilniku ob stari bertoški cesti. Betonski nasip smo povišali za 30 cm, pri čemer sta nam pomagala Zidarstvo Petrušanec s. p. s prostovoljnimi delom in betonarna Rokava, ki je darovala beton. Zamenjali smo dotrajane zapornice, ki niso več služile svojemu namenu. S tem smo omogočili, da se voda v deževnih mesecih v nastali zaježitvi kopiči kot zaloga za sušna obdobja. S popravljenimi zapornicami smo upravljali v dogovoru z rečnim nadzornikom in ostalimi uporabniki.

Avgusta je Hidro Koper na podlagi naročila Agrarije Koper odstranil divjo zaježitev na Ari nad staro bertoško cesto, počistil dovozno pot do zapornic za dovajanje vode na Bertoško bonifiko ter deloma popravil dotrajane zapornične sisteme. V sklopu teh del smo skupaj odstranili tudi kosovne odpadke iz struge Are ob zapornicah, s katerimi upravljamo. Zaposleni in prostovoljci DOPPS smo na skupnih akcijah čistili vodne nanose in odpadke, ki jih brezvestni posamezniki še vedno odlagajo na območju rezervata ali v njegovi neposredni bližini.

V času od avgusta dalje je bil pretok sladke vode v laguno Škocjanskega zatoka iz Rižane stalen. K dobremu dotoku sladke vode so v veliki meri pripomogle tudi izdatne padavine, ki so bile nad povprečjem iz prejšnjih let. Priznati moramo, da je v letu 2002 narava sama rešila težave Škocjanskega zatoka v sušnih mesecih. Da bi težave z dotokom vode rešili dolgoročno, smo na pristojno ministrstvo in organe v sestavi ministerstev mnogokrat prosili za čim hitrejšo pripravo dokumentacije in zagotovitev sredstev, potrebnih za izvedbo ukrepov. Glede na rezultate skupnih prizadevanj lahko upamo, da bo leto 2003 zadnje, ko bodo ptice v Škocjanskem zatoku v taki meri kot do sedaj izpostavljene nevarnosti, da zbolijo in poginejo zaradi botulizma.

V okviru projekta LIFE smo lani izdali dve številki biltena, obnovili spletno stran, naš snemalec pa je vse zanimive trenutke posnel na filmski trak. Eden izmed izdelkov projekta bo namreč tudi videofilm o prvi veliki renaturaciji v Sloveniji. Naredili smo prvi korak pri ustanavljanju neformalne mreže upravljalcev severnojadranskih mokrišč iz Italije, Hrvaške in Slovenije - v Bertokih smo organizirali prvo delavnico, ki je bila dobro obiskana in ideje o izmenjavi izkušenj in skupni promociji zelo dobro sprejete. Trenutno zagnano delamo na pripravi načrta upravljanja rezervata, ekipa projektantov pa pripravlja izvedbeno dokumentacijo za vse načrtovane sanacijske ukrepe. Če pridete na obisk v rezervat, vas bo razveselil nov, pravkar postavljen parapet

foto: Borut Mozetic

Člani DOPPS smo na številnih prostovoljnih delavnih akcijah očistili vodne nanose in črne zaježitve na Ari ter omogočili boljši dotok sladke vode v laguno Škocjanskega zatoka.

z opazovalnimi linami - ptice v laguni boste lahko opazovali, ne da bi jih pri tem motili.

V letu 2002 so v rezervatu kot del projekta LIFE potekale naslednje raziskave in monitoring. Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo je izvajala redni monitoring hidroloških parametrov, katerega rezultati so med drugim izrednega pomena za načrtovanje nivoja vodne gladine v laguni po ureditvi zatoka. Zavod za zdravstveno varstvo Koper je spremljal in analiziral stanje kakovosti vode v rezervatu in v zgornjem toku Badaševice. Namen slednjega je bil ugotoviti, ali je Badaševica glede na onesnaženost primerna, da bi se visokovodne konice izlivala v laguno. Raziskava je pokazala, da kljub veliki potrebi po dotoku sladke vode v laguno Badaševica trenutno ni priporočljiv vir, ob zmanjšanju onesnaženja pa bi to takoj postala.

Raziskava potencialne sposobnosti naravne repopulacije rastlinskih združb ter sladkovodnih in morskih

nevretenčarjev je dala odgovore, kakšne pogoje je v rezervatu potrebno vzpostaviti za uspešno ponovno naselitev rastlin in nevretenčarjev na renaturiranih območjih. V koordinaciji DOPPS so ekspertna mnenja pripravili dr. Mitja Kaligarič za rastlinske združbe, dr. Samo Podgornik za sladkovodne nevretenčarje in dr. Giugliano Orel s tržaške univerze, eden najboljših poznavalcev lagunskih sistemov, za morske nevretenčarje. Zavod za ribištvo je raziskal ribje populacije, DOPPS pa ptice v zatoku. Monitoring je pokazal, da trenutno v zatoku gnezdi 37 vrst ptic, dodatnih 13 pa še v neposredni bližini rezervata. Na selitvi in prezimovanju pa zatok gosti 82 vrst ptic. Skupaj smo v času raziskave opazili kar 132 vrst ptic.

V letu 2002 smo organizirali in izvedli številna predavanja o Škocjanskem zatoku, na izlete in naravoslovne dni v

rezervat pa smo popeljali največje število obiskovalcev doslej, na naše veselje tudi veliko Koprčanov in okoličanov.

Naj tale prispevek zaključim s povabilom na izlet v Škocjanski zatok, ki bo 31. maja 2003. Izlet bo potekal v okviru prireditve »Zeleni dnevi« (Green Days), ki jih vsako leto razglasi Evropska komisija, tokrat z geslom: »Natura 2000 - narava za vas!« Ob tem naj povem, da je bil Škocjanski zatok uvrščen na listo DOPPS-ovih strokovnih predlogov območij Nature 2000, natančneje Posebnih območij varstva. Hkrati pa bo to najverjetneje zadnji izlet, ko boste Škocjanski zatok, natančneje Bertoško bonifiko, lahko videli v sedanji podobi opuščeni kmetijskih zemljišč. Naslednjic vas bomo povabili na ogled sladkovodnega močvirja v nastajanju! Skupaj se veselimo tega dneva!

Vetrne elektrarne

Matjaž Primc

predsednik društva Pangea - društva za varovanje okolja Koper

Lipniška planota - Golič, izjemna območja suhih kraških travnikov, zadnji ostanki kraške kulturne krajine v Sloveniji in Evropi. Strokovnjaki navajajo, da so to območja, ki jih štejemo med naravne vrednote. Gre za območja z izjemno biotsko pestrostjo, kjer se na 100 m² v povprečju pojavlja 100 različnih rastlinskih in živalskih vrst, med njimi je mnogo edinstvenih ter evropsko in svetovno ogroženih.

Kako izgleda varstvo suhih kraških travnikov na Kraškem robu, smo v zadnjih časih kar veliko slišali v medijih, in sicer na primeru predloga postavitve vetrnih elektrarn. Dilema je že prav smešna. Na eni strani se minister Kopač zadovoljno slika na lokacijah, kjer naj bi elektrarne stale, se za regionalne medije prijazno pogovarja z domačini, ki jim investitor obljublja nova delovna mesta in seveda odkupnine za »ničvredno« zemljo, po drugi strani pa je ministru verjetno nekoliko nerodno. Slovenija se je namreč v okviru pogajanj z EU obvezala, da bo potencialna območja, ki izpolnjujejo kriterije za območja Natura 2000 (planota Golič jih izpolnjuje), zaščitila. A na žalost se tu pojavljajo za javnost večinoma precej nezanimive vrste metuljev in drugih žuželk. »Stenice si nesite domov!« so povrh vsega povedali še domačini. Seveda to še zdaleč ni razlog, da teh edinstvenih območij ne bi ohranili. Kakšna

ovira so pticam 50 in več metrov visoke hrupne vetrnice, če jih postavimo v bližini gnezdišč, smo slišali že velikokrat. Kako pa bo gradnja takšnih »orjakov« vplivala na vegetacijski pokrov, prav tako.

Vetrne elektrarne so izgubile nedolžnost, lahko napišemo po zgoraj navedenem. In res je tako, nobeno pridobivanje energije ni brez negativnih vplivov za okolje, tudi vetrne elektrarne ne. Dejstvo pa je, da so negativni vplivi v primeru obnovljivih virov, kakršen je veter ob razumnem umeščanju v prostor, precej manjši kot pri neobnovljivih virih, kot sta nafta in premog. Golič je za investitorje zanimiv, predvsem kar se tiče povprečne hitrosti vetra in števila dni v letu, ko veter piha. Zanimiv je tudi, ker so posestva ne tej planoti za kmetijsko rabo neracionalna in razmeroma poceni. Negativni vplivi, ki se bodo ob gradnji in obratovanju pojavljali, jih ne zanimajo. V mislih imam zmanjšanje vrednosti nekega območja zaradi okrnjenja krajinskih kvalitet, uničenja vegetacijskega pokrova, uničenja endemičnih in globalno ogroženih rastlinskih in živalskih vrst. Gre za osiromašenje zdajšnjih in prihodnjih generacij, ki hočejo ohraniti biodiverzitetu. Evropska unija v svojih direktivah izrecno zahteva ohranjanje habitatov evropsko ogroženih vrst. Naravna vrednota, kakor so označili

RAZPIS ZA UDELEŽBO NA MLADINSKEM ORNITOLOŠKEM RAZISKOVALNEM TABORU "TRNOVSKA VAS 2003"

novice

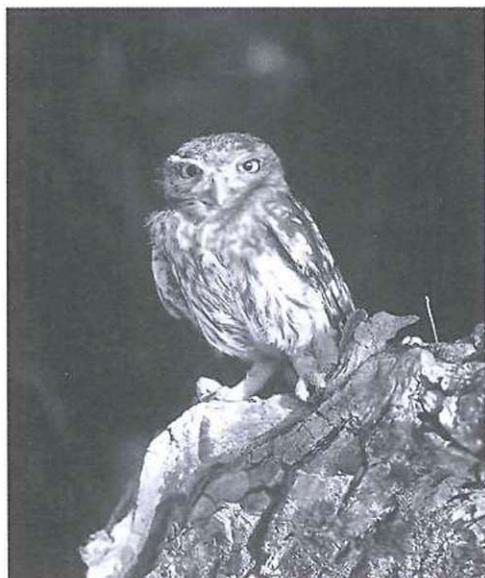

foto: Tomaž Mihelič

Med **petkom 27. 6. 2003 in petkom 4. 7. 2003** organiziramo mladinski ornitološki raziskovalni tabor, katerega osnovni namen bo navajanje mladih na raziskovalno delo na področju ornitologije in naravovarstva, urjenje v pravilnem izvajanju metod terenskega dela in druženje z namenom izmenjavanja informacij in izkušenj. Udeleženci bodo nastanjeni v OŠ Trnovska vas (SV Slovenija). Na taboru bo delovalo 5 skupin. Skupino bodo sestavljali 4 udeleženci in mentor.

Udeleženci in mentorji se bodo ukvarjali s sledečimi raziskovalnimi temami:

- popis populacije rjavega srakoperja *Lanius collurio* v Šturmovcih;
- cenzus bele štoklje *Ciconia ciconia* na Ptujskem in Dravskem polju;
- raziskava velikega skovika *Otus scops* in smrdokavre *Upupa epops* v Slovenskih goricah;
- podhujka *Caprimulgus europaeus* na Dravskem polju;
- raziskava populacije pegaste sove *Tyto alba* v SV Sloveniji.

Rezultati tabora bodo predstavljeni na javni zaključni predstavitvi rezultatov dela, kasneje pa objavljeni v obliki strokovnih prispevkov v reviji *Acrocephalus*.

Na tabor se lahko prijavijo mladi ornitologi, **stari med 12 in 18 let**. Največje število udeležencev na taboru je 20. Prijavo pošljite pisno ali po elektronski pošti najkasneje do **1. 6. 2003** na naslov **DOPPS, p. p. 2722, 1001 Ljubljana ali damijan.denac@dopps-drustvo.si** s pripisom "prijava za tabor". Prijava naj vsebuje vaše osebne podatke (ime, priimek, natančen naslov, datum rojstva, telefon) in kratek opis vaše dosedanje ornitološke ali naravovarstvene poti (največ polovica A4 lista). Udeležba na taboru je brezplačna in vključuje nastanitev in prehrano (zajtrk, kosilo, večerja, malice). Prijavljeni bodo do petka 6. 6. 2003 obveščeni o izboru in vseh dodatnih informacijah v zvezi s taborom (potrebna oprema ...). D. D.

ORNITOFON

Zima in pomlad sta obdobji, ko prejmemo še posebej veliko klicev. Vsakodnevno temo o krmilnicah so spomladi zamenjale gnezdilnice. Kako se jih izdelata, kam se jih obesi in kako se skrbi zanje, so bila najpogostejša vprašanja. Najbolj neučakane je že začetka marca zanimalo, kdaj se bodo vrnille lastovke. Pogovarjali smo se o trkih ptic v okna, poveženih pticah, uničenih gnezdih.

Zanimiv je bil klic o štokljinem gnezdu, ki ga je delno odpihnilo. S klicem smo dobili podatek o še neznanem mestu gnezdenja in zanimivost, da je bilo gnezdo na drevesu, kar je v Sloveniji že redkost. Posredovali smo navodila za izdelavo nadomestnega gnezda. Klici so bili tudi o poškodovanem labodu, o sinički, ki je bila onemogla ipd.

Vse to priča, da je v Sloveniji veliko ljubiteljev ptic, ki smo vedno in z veseljem na voljo. T.M., N.P.

NOV ČLAN UPRAVNEGA ODBORA

V Upravnem odboru DOPPS se je zaradi preobremenjenosti s službenim delom enega od dosedanjih članov sprostito eno mesto. Zato je skupščina za polovico mandata izvolila nadomestnega člana UO. Novi član UO je Simon Širca, ki je v zadnjem času aktiven pri delu oživiljene Ljubljanske sekcije. Simon je fizik. Na ljubljanski univerzi je doktoriral iz jedrske fizike, nato pa je bil dve leti na podoktorskem študiju v ZDA na znamenitem Massachusetts Institute of Technology. V Slovenijo se je vrnil lani. Od ptic ga zanimajo sove in fotografija, s svojim delom pa želi predvsem prispevati k varstvu narave. Prepričan je, da se je treba upreti vsesplošnemu uničevanju okolja in narave. Simonu, ki je ognjeni krst preživel na aprilski seji UO, želimo dobro počutje med nami in se mu vnaprej zahvaljujemo za njegov prispevek k poslanstvu društva. T. J.

V ŠKOCJANSKEM ZATOKU JE VSE BOLJ ŽIVAHNO

Zadnjo zimo se je v Škocjanskem zatoku dogajalo marsikaj zanimivega. Na območju rezervata se je redno zadrževalo od 35 do 50

foto: Peter Buchner

različnih vrst ptic. Laguna je ponovno gostila pestro družino vodnih ptic, ki z leta v leto v vedno večjem številu prezimujejo na tem koščku

slovenske obale. Na globljih delih lagune so se neumorno potapljali mali, črnovrati in čopasti ponirki ter posamezni osebk kormoranov. Pravo zimsko podobo zatoka pa je gradila jata 500-ih lisk, ki so v družbi žvižgalk, mlakaric, rac žličaric in kreheljev hrano iskale na plitvejših, nezamrznjenih delih brakične lagune.

V prvih pomladnih mesecih se je število vrst še povečalo. Že februarja smo na poljih severnega dela lagune opazovali prve beločeke deževnike in zelenonoge martince. V času spomladanske selitve so bili najštevilčnejše zastopani togotniki, zelenonogi, rdečenogi in močvirski martinci ter črnorepi kljunači. Prijetno nas je presenetila tudi jata 25-ih sivih, 25-ih beločelih in 15-ih njivskih gosi, ki so se od sredine februarja do konca marca pasle na vlažnih travnikih Bertoške bonifike. Naravni rezervat Škocjanski zatok postaja zeleno srce mesta Koper.

Zanimivosti je še veliko. Najbolje bo, da si jih pridete pogledat sami. B.M.

ČIŠČENJE STENE ZA VODOMCA

PROJEKT LIFE KOSEC

DOPPS je v jeseni 2002 na evropsko komisijo prijavil drugi LIFE projekt. Namen drugega projekta je vzpostaviti dolgoročno varovanje kosca v Sloveniji. Evropska komisija je letos prejela 182 različnih projektov iz držav EU in držav kandidat in začela s standardnim postopkom izbiranja projektov. Dobili smo prvi sklop vprašanj in za tem kmalu drugega. Po oddanih odgovorih je projekte presojal Habitatni komite, ki ga je pozitivno ocenil. Izkušnje pravijo, da je Habitatni komite najbolj kritično sito pri postopku izbire.

Brez zapletov pa tudi tokrat ne gre. Ker smo imeli v Sloveniji nedavno tega lokalne volitve, smo zaradi zamenjave županov morali ponovno pridobiti partnerske pogodbe treh občin, kjer bo potekal projekt: Mestne občine Ljubljana, Občine Cerknica in Občine Postojna. Trenutno smo pred ponovno oddajo projekta na komisijo. Na odločitev, ali bo projekt potrjen, pa bomo morali počakati do junija. Takrat pa se delo šele začne. Triletni projekt ima veliko aktivnosti in močno bomo morali pljuniti v roke, da ga bomo izpeljali po planu, ki smo si ga v projektu načrtali. M. N.

V Ljubljanski sekciji društva smo po vzoru Štajerske sekcije organizirali delovno akcijo, katere cilj je bil urediti primerno gnezdilno okolje za ogroženo ptico, v našem primeru vodomca.

Zbrali smo se v soboto in se s čolni odpravili na mesto, kjer je akcija potekala. Na kraju smo izbrali najbolj primerno steno za gnezdenje vodomca. Pred izbrano steno je v strugi Ljubljanice ostanek večjega drevesa, ki gleda nekaj metrov iz vode, in zdelo se nam je primerno za vodomčevo počivanje, razgledovanje in lov. Stena sama je bila neporaščena, vendar je bila premalo navpična. Vodomec zaseda navpične ali pa celo malo previsne stene. Dare nam je razložil, kako mora stena izgledati po opravljenem delu, in tudi začel delo. Zaradi

foto: Tomaž Mihelič

foto: Vojko Havliček

malo prostora na polici nad vodo je čiščenje odvečne zemlje iz stene na začetku lahko opravljal le eden od udeležencev. Ko je delo napredovalo, sta hkrati lahko delala dva prostovoljca. Zaradi strukture same stene smo se odločili, da očistimo samo del, ki ga sestavlja mehkejši material, del stene, ki ga tvorijo trdi nanosi reke, pa pustimo kot osnovo, na kateri smo lahko med čiščenjem stali. S tem smo se izognili delu iz čolnov, ki bi bilo veliko težje in bolj zamudno. Po opravljenem delu smo v steno naredili manjšo luknjo, ki bi morda pritegnila vodomčevo pozornost, v breg pa smo zabili palico, ki bi mu olajšala lov.

Akcije smo se udeležili Dare Fekonja, Vojko Havliček, Aljaž Jenič, Dušan Sova, Simon Širca, Branka Tavzes in Žiga Izток Remec ter vodja akcije Jošt Stergaršek. Ž. I. R.

KRMILNICE ZA OTROŠKE VRTCE

MONITORING VELIKE UHARICE

Že tradicionalna marčevska štetja teritorialnih samcev velike uhariče postajajo vse bolj obiskana. Letos se jih je udeležilo že preko 40 članov društva, ki so uhariče preštevali na Kraškem robu, v Vipavski dolini in na Kobariškem. Poleg preverjanja že znanih lokacij, smo letos čas namenili tudi iskanju novih in na Kobariškem smo bili uspešni! Poleg uharič, pa smo videli še marsikaj zanimivega: kotorne, sokole selce, planike orle, puščavce... Hvala vsem, ki ste s svojo udeležbo ponovno pokazali, da vam še zdaleč ni vseeno, kaj se dogaja z našimi ogroženimi vrstami ptic. T.M.

Na enem od sestankov Ljubljanske sekcije, še na zlati Žibertovi 1, smo se pogovarjali, kako navdušiti mladino za ptičarjijo. Porodila se je ideja, da bi izdelali ptičje krmilnice in jih podarili otrokom v vrtcih. Navdušenje je bilo veliko, tako da smo se odločili za 20 krmilnic. Potreben les so nam podarili pri Hoji na Škofljici in v Liku na Vrhniki, Semenarna LJ pa nam je podarila 500 kg sončnic. Ivan je izdelal prototip krmilnice, in sicer po napotkih DOPPS-ove centrale. Pri mizarstvu Tratnik in Cimperman so nam prijazno odstopili mizarске stroje, na katerih smo izdelali sestavne dele krmilnic. Skrbelo nas je, ali bomo zbrali dovolj prostovoljcev, da bomo sestavili vso to goro lesa. Bili smo prijetno presenečeni, saj se je že na prvo povabilo odzvalo 24 udeležencev. Delo smo si porazdelili in v še dveh ponovitvah so bile krmilnice sestavljene in pobarvane. V DOPPS-ovi centrali so izbrali oz. sestavili program in opremo za predavanja malčkom. Damjan je vse predavatelje podučil, kako je

foto: Vojko Havliček

potrebno ravnati z najmlajšimi, da jim je podajanje ves čas zanimivo. Akcija je bila zelo topla sprejeta v vseh obiskanih vrtcih in jo bomo nadaljevali tudi v naslednjem letu. V vrtcih poteka tudi malo tekmovanje na temo ptice na krmilnicah. Najuspešnejše tri skupine bomo popeljali na izlet na Ljubljansko barje in jim tam pokazali čim več ptičev in njihovih domovanj. V. H.

PRESTAVLJENI GNEZDI BELE ŠTORKLJE

Konec šestdesetih let so bele štorklje pri nas pa tudi v drugih predelih Z in V Evrope gnezdile pretežno na dimnikih hiš. Danes temu ni več tako, večina gnezd je nameščenih na različnih drogovih, najpogosteje za električno napeljavo. Glavni razlog za to je pri nas izginjanje tradicionalne vaške arhitekture, kamor so sodili tudi tipični široki „panonski“ dimniki, narejeni

kot nalašč za namestitev gnezda. Poleg „naravnih“ premestitev gnezd, ko so si štorklje zaradi porušene hiše bile preprosto primorane zgraditi gnezdo drugje, so bila nekatera prestavljena tudi načrtno, v glavnem zaradi sanacije dimnikov. Upošteva napotke za pripravo nadomestnega gnezdišča, gnezdo in par ohranimo brez kakršnihkoli posledic. Letos

pomladi smo s strokovnimi napotki in pomočjo pri organizaciji sodelovali pri premestitvi dveh gnezd, obeh iz dimnika na posebej pripravljen drog s podstavkom, enega v Žičah in drugega v vasi Hrastje - Mota. Pri slednji so se izkazali lovci, ki so akcijo dobro organizirali, na terenu pa vselej vzorno izpeljali delavci Elektra, za kar jim gre vsa pohvala. Štorklja je gnezdo v Moti že sprejela, še dve hiši pa sta tako ostali brez štorkljinih gnezd. Kdo ve, morda pa tudi zato Slovincem rodnost pada. D. D.

foto: Damijan Denac

SPLAVI ZA NAVADNO ČIGRO PRIPRAVLJENI ZA NOVO GNEZDITVENO SEZONO

Populacije ekološko specializiranih vrst ptic, gnezdilk rečnih lok, prodišč in peščenih sten so doživele drastične upade po brutalnih melioracijah in glomaznih projektih energetskega izkoriščanja rek. Iz naših prodišč sta izginili prlivka in mala čigra, breguljka in navadna čigra pa se še borita za preživetje. Reka nima več moči, da bi po naravni poti ustvarjala gnezditvene strukture, zato je zanje potrebno

delo človeških rok. S projektom varstva navadne čigre smo začeli leta 1997. Sprva pilotni projekt izdelave umetnih gnezditvenih splavov kot nadomestnih gnezdišč za to vrsto se je izkazal za uspešno obliko pomoči tej vrsti (za podrobnosti glej *Acrocephalus 23* (115)). Sedaj so v bazenih za odpadne vode tovarne sladkorja pri Ormožu nameščeni trije gnezditveni splavi s površino skoraj 100 m², na njih pa gnezdi največja mešana kolonija rečnih galebcev in navadnih čiger v državi. Splavi so bili postavljeni leta 2001, vendar so se začeli že kmalu po postavitvi povešati. Zato smo v februarju in marcu 2003 izvedli dve delovni akciji, kjer smo konstrukcijo splavov temeljito učvrstili in povešene splave zravnali. Obnovili smo tudi gnezditvene strukture na splavu ter popravili ograjo in ga tako pripravili za letošnjo gnezditveno sezono. D. D.

foto: Damijan Denac

novice

IZOBRAŽEVANJE MLADIH O OBMOČJIH NATURA 2000

Na DOPPS-u izvajamo projekt, ki ga financira Delegacija Evropske komisije v Republiki Sloveniji, namenjen pa je med drugim tudi širjenju informacij o pomenu teh območij in perspektivah za ljudi, potem ko bo Slovenija v Evropski uniji. Izhodišča so nam bila opredeljena območja SPA. Tako smo pripravili serijo izobraževalnih sklopov o nekaj naših območjih SPA, s poudarkom na vrednotah teh območij in priporočilih za njihovo ohranjanje. Poleg širše javnosti so izbrana ciljna skupina v projektu tudi mladi, učenci in dijaki osnovnih in srednjih šol ter gimnazij, ki živijo na izbranih predlaganih območjih SPA ali v njihovi neposredni bližini. V aprilu in maju letošnjega leta bomo izvedli 18 takih sklopov. Z izvajanjem smo že začeli, prav povsod pa smo naleteli na veliko zanimanje mladih o tej temi. D. D.

DOPPS SODELUJE V BOJU PROTI KRIMINALU NAD PTICAMI

Pomembnost svetovne zveze BirdLife se kaže na različnih nivojih. Eden od teh je posredovanje izkušenj, kar se je pri nas pokazalo na primeru sokolarstva. Legalizacija tovrstne dejavnosti v Sloveniji s seboj prinaša veliko posledic, ki lahko ogrozijo vrste ptic v naravi. Na to temo je SOVS - slovaški BirdLife partner organiziral strokovni seminar z naslovom: »Skupaj proti kriminalu nad pticami«. Seminar je potekal v Bratislavi, organizirali pa so ga skupaj s skupino Eurogroup Against Bird Crime. Vabilu smo se odzvali in s tem še utrdili naše prepričanje o nujnosti preprečitve legalizacije sokolarstva v Sloveniji. Glavne ugotovitve seminarja so sledeče: Iz izkušenj drugih držav je razvidno, da se z legalizacijo sokolarjenja občutno poveča število kriminalnih dejanj v državi. Eden od pomembnih temeljev za varstvo ogroženih ptic, predvsem ujed, je preprečitev legalizacije sokolarstva. A.F.

ČIGRE, KVAKAČI, RIBIČI...

V gramoznici Vrbina pri Brežicah je zaradi globokega izkopa gramozna veliko vodnih površin. Starejši deli gramoznice imajo z vrkami obrasle brežine kjer gnezdi kvakač, čapljica in še druge vrste zelo ogroženih ptičjih vrst. Sredi vodne površine je v preteklih letih na zato zgrajenem gnezdilnem splavu uspešno gnezdila navadna čigra. Na območju je bilo opaženih že preko sto ptičjih vrst.

Uspešno gnezdenje ptic pa je kot kaže končano. Aprila letos so člani Ribiške družine Brežice splav potegnili iz vode ter ga razžagali. Hkrati so očistili velik del zarasle brežine. Z dejanji so onemogočili gnezdenje zavarovanim vrstam ptic in kršili več zakonskih aktov. Zoper storilce, ki so pokazali koliko jim je do varstva narave je bila vložena kazenska prijava. Je res vrednost gramoznice le v kilogramih amurjev in krapov? D.K.

foto: Dušan Klenovšek

V Novicah so pisali: Damijan Denac, Andrej Figelj, Vojko Havliček, Dušan Klenovšek, Tomaž Jančar, Borut Mozetič, Tomaž Mihelič, Mateja Nose, Nevenka Pfajfar, Žiga I. Remec, Nataša Šalaja
Novice ureja Tomaž Mihelič

KOŠARE ZA MALE UHARICE II

Košare za male uharice, ki smo jih splekli že v lanskem letu, je bilo potrebno namestiti po Ljubljanskem barju. Pripravili smo 11 gnezdilnic in izbrali ravno toliko skrbnikov. Poiskali smo primerna drevesa, kar pa kljub velikosti barja ni bilo tako enostavno. Iglavci so najprimernejši, ker nudijo v času, ko ostala drevesa še niso ozelenela, dobro zavetje in skrivališče. Teh pa na barju ni prav veliko. Tudi bližina naselij in cest ni zaželena in tako se seznam primernih lokacij še skrči. Zaradi prehranjevalnih navad male uharice smo morali košare namestiti v bližino ekstenzivnih travnikov. Za namestitve gnezdilnic smo poskušali uporabiti lestev, pa se je hitro izkazalo, da je plezanje po vejah

vseeno najprimernejše. V petih pohodih nam je le uspelo namestiti vse gnezdilnice. Njihove lokacije smo skrbno vrisali v zemljevid. V DOPPS-ovi centrali so nam pomagali sestaviti navodila, kako spremljati dogajanja v košarah. Potrebna je previdnost, da ne prepodimo morebitne uspešne gnezditve in pa da s svojo prisotnostjo ne izdamo lokacije gnezda uharičinim plenilcem ali pa kakšnemu nepridipravu. Vsa dogajanja bomo skrbno beležili in na koncu morda prišli do kakšnega novega spoznanja. Predvsem pa bomo zadovoljni, če bo že v letošnjem letu vsaj ena košara postala dom malih sovic ali drugih ptic. V. H.

GRADIMO NA IZKUŠNJAH

V partnerstvu BirdLife International so zaradi poslovnih in predvsem finančnih težav, s katerimi se je v zadnjem desetletju soočalo mnogo partnerjev širom po svetu, razvili izobraževalni program, ki so ga poimenovali »Gradimo na izkušnjah« (Building on Experience). Namen programa, ki se ga bodo v petih letnih ciklih udeležili BirdLife partnerji iz celega sveta, je povečati poslovno učinkovitost partnerstva za uspešnejše varstvo ptic in njihovih habitatov. Vsak izobraževalni cikel poteka v štirih modulih preko celega leta, ki se jih udeležita po dva predstavnika iz posamezne organizacije.

Letos program »Gradimo na izkušnjah« poteka drugič, udeležujeva pa se ga tudi dva predstavnika DOPPS, in sicer Tomaž Jančar in Nataša Šalaja. Prvi modul, namenjen predvsem širjenju znanj s področij planiranja virov in vodenja organizacij, smo DOPPS-ovci v sodelovanju z angleškim RSPB-jem, ki program

organisational development for effective conservation

vodi in izvaja, organizirali v Kočevju. Drugi modul o ustvarjanju prihodkov, s poudarkom na projektnem planiranju, trženju in delu s članstvom, je potekal pozimi v avstralskem Melbournu. Moduli se povezujejo s seminarskimi nalogami, ki jih udeleženci pripraviva skupaj z zaposlenimi in upravnim odborom. Glede na razvoj DOPPS-a v zadnjih nekaj letih je udeležba na izobraževanju izjemnega pomena. N. Š.

VETRNE ELEKTRARNE GROZIJO NAJPOMEMBNEJŠIM OBMOČJEM ZA VARSTVO PTIC NA PRIMORSKEM

Ministrstvo za okolje, prostor in energijo si je zadalo cilj, da v prihodnjih letih v Sloveniji postavi nekaj sto vetrnih elektrarn. V Elektru Primorska je našlo partnerja, ki ima velik interes za investicijo in očitno tudi zadostne vire kapitala.

Žal so se zadeve lotili ponesrečeno. Namesto da bi celostno preverili vse primerne lokacije in nato izbrali naravovarstveno najmanj problematične, so se usmerili prav v naravovarstveno najdragocenejša območja Primorske.

Lani nam je s skrajnimi napori uspelo obvarovati Kraški rob z Goličem, letos pa je na udaru nesojeni Regijski park Snežnik. Tu VE goreče

podpira občinska oblast, ministrstvo pa je celo ustavilo postopek ustanavljanja regijskega parka.

Upravni odbor DOPPS je sprejel stališče do vetrnih elektrarn, ki bo v celoti objavljeno v naslednji številki Sveta ptic. Bistvo stališča je, da DOPPS ne nasprotuje VE, če so skrbno umeščene v prostor, tako da ne ogrožajo redkih in ogroženih vrst ptic. Je pa za DOPPS gradnja VE na naravovarstveno najdragocenejših območjih Primorske nespremenljiva. Stališče tu izrecno našteva Kraški rob z Goličem, rob Trnovskega gozda in Nanosa ter južna pobočja bodočega RP Snežnik z Volovjo rebrijo. T. J.

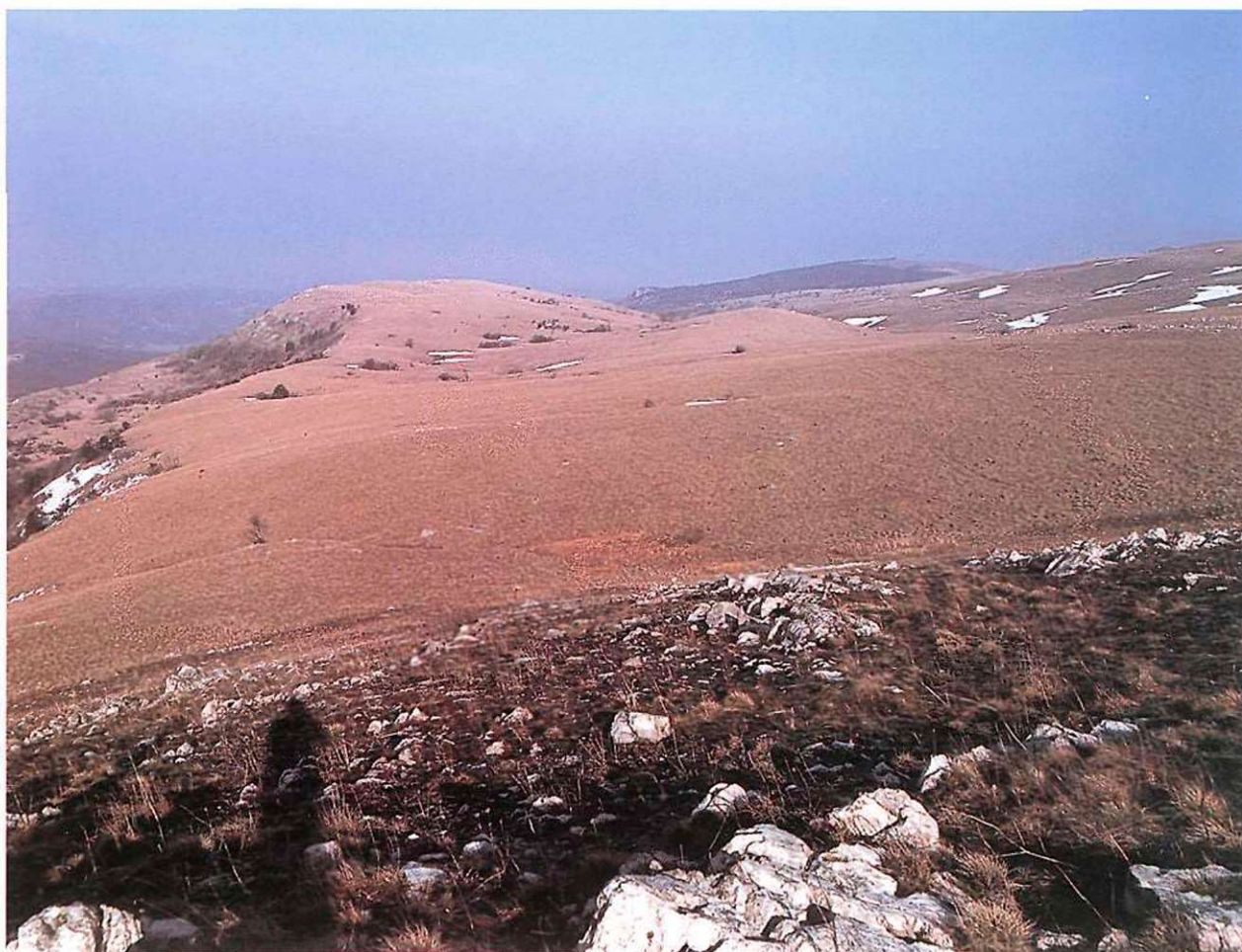

foto: Tomaž Mihelič

Na videz pusta pokrajina skriva veliko število redkih in ogroženih vrst žuželk in rastlin.

območje Goliča strokovnjaki, je neprecenljiva in njeno vrednost težko izrazimo v denarju. V tem primeru se lahko družba vpraša: Koliko iztrebljenih vrst za en kilovat ali megavat električne energije? Ali lahko povemo, koliko je vreden Triglav, ali pa morda ocenimo vrednost Bohinjskega jezera? Kakšno korist mora imeti vsak izmed nas (ne samo posamezniki), da se skupaj odgovemo tem naravnim vrednotam? Tržni mehanizmi pri upravljanju z javnimi dobrinami, med katere spadajo tudi naravne vrednote, odpovedo. To so ekonomisti ugotovili že davno tega. Vsak lahko ob obisku na Goliču uživa v dobrem počutju, se seznanjanja z edinstvenimi vrstami, se nauči kaj novega ob opazovanju redkih ptic, ne da bi pri tem oviral druge potencialne obiskovalce tega območja, da počnejo enako. A bili bi krivični, če poleg negativnih vplivov ne bi našli tudi nekatere pozitivne. Orjaške vetrne elektrarne bi lahko imeli tudi za neke vrste primarno turistično ponudbo in območje bi tako postalo turistično zanimivo. Druga vrsta pozitivnih vplivov bi bila zamenjava obnovljivega vira energije za neobnovljivega. Z drugimi besedami, da bi zaradi vetrnih elektrarn zaprli eno izmed termoelektarn, ki tako ne bi več onesnaževala zraka in segrevala ozračja. A

zaenkrat ni znakov, da bi vlada pripravljala takšen projekt, pa tudi elektroindustrijski lobiji imajo določen vpliv pri odločanju o teh stvareh.

Že prej sem omenil, da imajo lahko vetrnice ob pazljivem umeščanju v prostor minimalne negativne vplive. Še več, v mnogih primerih navadno prevladajo pozitivni vplivi in kraj pridobi na turistični vrednosti. Zato v Evropi ni praksa, da bi se na predvidoma zaščitene območjih z izjemnimi naravnimi vrednotami gradilo takšne elektrarne. Naravne vrednote so neprecenljive in je zato z družbenega vidika skrajno nerazumno umeščati takšne orjake na ta območja. Se pravi, če se že odločamo za nov vir energije, počnimo to družbeno učinkovito. Zakaj bi pokvarili izjemne krajinske in naravne kvalitete nekega kraja, ko pa lahko taiste elektrarne postavimo drugje in imamo dve muhi na en mah. Ohranimo suhe kraške travnike in nekemu nezanimivemu kraju, ki nima kakšnih posebnih krajinskih, naravnih ali drugih vrednosti, ustvarimo primarno turistično ponudbo v obliki vetrnic. Potencialni družbeni dohodek je v tem primeru, kljub morda nekaj odstotkom manjši izkoriščenosti vetrnih elektrarn, bistveno večji. ■ ■ ■

Še niste član DOPPS-a in bi to radi postali?

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS-BirdLife Slovenija) je ena največjih in najstarejših nevladnih naravovarstvenih organizacij v Sloveniji. Namen delovanja društva je varovanje ptic in njihovih habitatov z raziskavami, naravovarstvenimi aktivnostmi, popularizacijo ornitologije, publicistično in izobraževalno dejavnostjo ter sodelovanjem z drugimi nevladnimi organizacijami in vladnimi službami.

Zakaj postati član DOPPS-a in kaj Vam to prinaša?

- S tem neposredno prispevate k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave in k ohranjanju našega naravnega bogastva.
- Možnost vključevanja v ornitološke in naravovarstvene projekte in dobro obveščenost na tem področju.
- Brezplačno udeležbo na številnih predavanjih in izletih.
- Prijetno druženje z drugimi ljubitelji ptic in narave.
- Redno brezplačno prejemanje revije Svet ptic prve slovenske poljudne barvne revije o pticah.
- Vodilno slovensko ornitološko revijo Acrocephalus kot član DOPPS-a prejimate po simbolični ceni 1.000 tolarjev za letnik.

Torej, če še niste član DOPPS-a in bi to radi postali, nam izpolnjeno in podpisano pristopno izjavo vrnite na naslov:

DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana.

Dodatna pojasnila pri izpolnjevanju obrazca:

1. Dodiplomski študenti in brezposelne osebe naj priložijo kopijo potrdila o šolanju oz. brezposelnosti.
2. Donacijo lahko uveljavljate kot olajšavo pri napovedi dohodnine.
3. Plačilo članarine preko trajnega naloga je zaenkrat mogoče, če imate tekoči račun odprt pri Novi ljubljanski banki, SKB banki, Novi KBM (razen za Področje Nova Gorica) ali Banki Domžale. V primeru izbire takega načina plačevanja vam bomo poslali obrazec »Pooblastilo za otvoritev trajnega naloga na tekočem računu«, na podlagi katerega bomo uredili vse potrebno za otvoritev trajnega naloga in plačilo članarine. Vse, ki boste članarino plačevali s trajnikom, čaka tudi darilo: kapa ali majica z DOPPS-ovim znakom.
4. Vpišite ime in priimek člana, ki Vam je pomagal pri včlanitvi v DOPPS. V skladu z zakonom o društvih mora ob včlanitvi mladoletne osebe, mlajše od 15 let, pristopno izjavo podpisati njegov zakoniti zastopnik.

PRISTOPNA IZJAVA

za pridobitev članstva v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije

Ime in priimek: _____ Naslov in pošta: _____

Datum rojstva: _____ Tel.GSM: _____ E-pošta: _____

Družinski člani: (vpišite ime, priimek in datum rojstva ter naslov, če se razlikuje od nosilca)

1. _____
2. _____
3. _____

Želim se včlaniti v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in s tem podpirati prizadevanja za ohranitev naše narave in ptic. Izbiram naslednji tip članarine:

Tip članarine	z revijo Acrocephalus	brez revije Acrocephalus
1. POLNA (odrasli člani)	☐ 6.400 SIT	☐ 5.400 SIT
2. ZNIŽANA (mladi do 20. leta, dodiplomski študenti in brezposelni) ¹	☐ 4.300 SIT	☐ 3.200 SIT
3. DRUŽINSKA	☐ 7.500 SIT	☐ 6.500 SIT
4. PODPORNİ ČLANI	☐ 25.000 SIT ali več	

Dodatno število brezplačnih izvodov Sveta ptic za družinske člane (samo za tip članarine 3 in 4): _____

Dodatno število revije Acrocephalus po ceni 1.000 SIT za člane (samo za tip članarine 3 in 4): _____

DONACIJA ²: _____ SIT

SKUPAJ ZA PLAČILO: _____ SIT

Način plačila: s položnico s trajnim nalogom na tekočem računu ³ (izberite darilo)

Darilo pri plačilu s trajnim nalogom: kapa majica (št. _____)

Včlanil me je ⁴: _____

Kraj in datum: _____, _____ . Podpis: _____

Povabilo članom

Se tudi Vaši prijatelji, sorodniki in znanci zanimajo za ptice ali varstvo narave? Bi se radi skupaj z Vami udeleževali predavanj in izletov? Povabite jih, naj se včlanijo v DOPPS. Vaš trud bomo nagraditi. Vsak član, ki bo pridobil dva nova člana, bo dobil simbolično nagrado kapa z DOPPS-ovim znakom. Na koncu leta bomo tri najbolj uspešne pri pridobivanju novih članov še dodatno nagradili. Čaka Vas prijetno presenečenje, za katerega se je vredno potruditi!

Program DOPPS-a april - junij 2003

Predavanja

kraj: **Pedagoška fakulteta, Koroška cesta 160, Maribor, predavalnica: 0.103**

termin: **praviloma prva sreda v mesecu**
čas: **ob 18. uri**

• **7. maj 2003: Urša Koce - Mali deževnik**

Mali deževnik je vrsta, ki je marsikje v Sloveniji izgubila svoja gnezdišča zaradi melioracij rek. Ker pa je tudi dokaj prilagodljiv, je naselil nekatere antropogene habitate, kot so gramoznice. Več o malem deževniku bomo izvedeli na predavanju.

• **4. junij 2003: Dominik Bombek - Veliki srakoper**

Z velikim srakoperjem se pri nas srečamo v glavnem pozimi, ko tukaj prezimujejo. Z ekologijo in razširjenostjo te zanimive ptice nas bo seznanil ornitolog, ki se z velikim srakoperjem zadnje čase raziskovalno ukvarja.

kraj: **Gimnazija Moste, Zaloška 49, Ljubljana**

termin: **četrtek**
čas: **ob 19. uri**

• **8. maj 2003: Slavko Polak - Palagruža**

Predavanje je izjemna priložnost, da se seznanimo z nadvse zanimivimi odkritji enega redkih ornitologov, ki mu je uspelo raziskovati na tem majhnem otočku sredi Jadranskega morja.

• **5. junij 2003: Davorin Tome - Mala uharica**

Največji poznavalec male uharice pri nas nam bo predstavil marsikatero zanimivost iz življenja te za mnoge dokaj neznane in skrivnostne vrste.

kraj: **dvorana pod Ljubljansko banko v Cerknici, Cesta 4. maja 16, Cerknica**

termin: **praviloma tretji četrtek v mesecu**
čas: **ob 19. uri**

• **22. maj 2003: Jana Kus - Rumena pastirica na Cerčniškem polju**

Rumena pastirica je gnezdilka nižinskih vlažnih travnikov in rečnih lok. Pri nas gnezdi 3 podvrste rumene pastirice, *cinereocapilla*, *flava* in *feldegg*. Na Rdečem seznamu je uvrščena med ranljive vrste. Seznanili se bomo z biologijo, ekologijo in statusom te vrste na Cerčniškem polju.

kraj: **Zavod za zdravstveno varstvo Celje, Ipavčeva ulica 18, Celje**

termin: **tretji torek v mesecu**
čas: **ob 18. uri**

• **20. maj 2003: Ivo A. Božič - Povodni kos**

S povodnim kosom se pri nas raziskovalno ukvarja eden izmed utemeljiteljev moderne ornitologije pri nas, gospod Ivo A. Božič, muzejski svetovalec iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Predstavil nam bo biologijo in ekologijo vrste, prav tako pa bo govora o ogroženosti ter načinih za pomoč povodnemu kosu. Vabljeni!

kraj: **Knjižnica Antona Tomaža Linhart, Gorenjska cesta 27, Radovljica**

termin: **drugi četrtek v mesecu**
čas: **ob 19. 30. uri**

• **15. maj 2003: Andrej Tavčar - Fotografija ptic**

Izvrstni fotograf, nagrajenec Mednarodnega fotografskega natečaja Svoboden kot ptica, nam bo predstavil svoje delo in napotke za kvalitetno ter etično fotografiranje ptic.

Izlet

Vse dodatne informacije o izletih dobite v pisarni društva na telefonu 01/544 12 30 ali pri vodji.

• **17. maj 2003 (sobota) - Golič: Andrej Figelj (031/874 289)**

Izlet je izjemna priložnost, da si v živo ogledate enega največjih in najlepših kompleksov kraških travnišč pri nas. Pričakovane ptice naj ostanejo presenečene.

• **31. maj 2003 (sobota) - Škocjanski zatok: Borut Mozetič & Brane Koren**

Tokrat si bomo naravni rezervat, s katerim upravlja DOPPS, ogledali v mesecu maju. Izlet je še ena izmed priložnosti, da поблиže spoznate območje, ki je bilo deležno izjemnih naravovarstvenih prizadevanj. Prav tako boste iz prve roke dobili informacije o prihodnji ureditvi rezervata. Zbor ob 8. uri pred bazo AMZS na Bertoški bonifiki.

• **14. junij 2003 (sobota) - Hraše: Žiga Iztok Remec (031/718 232)**

V soboto, 14. 6. 2003, ob 8. 00 se bomo zbrali v vasi Hraše na avtobusni postaji pri jahalnem centru Janhar. Pričakujemo kar nekaj vrst rac, ponirkov, pobrežnikov in tukanov, ki nas bodo morda že razveselili s svojimi mladiči. V rogozu in trstičju bomo opazovali gnezdeče trstnice, na bližnjih travnikih pa kanje, postovke, srakoperje ter druge ptice kulturne

Kako popisovati sove?

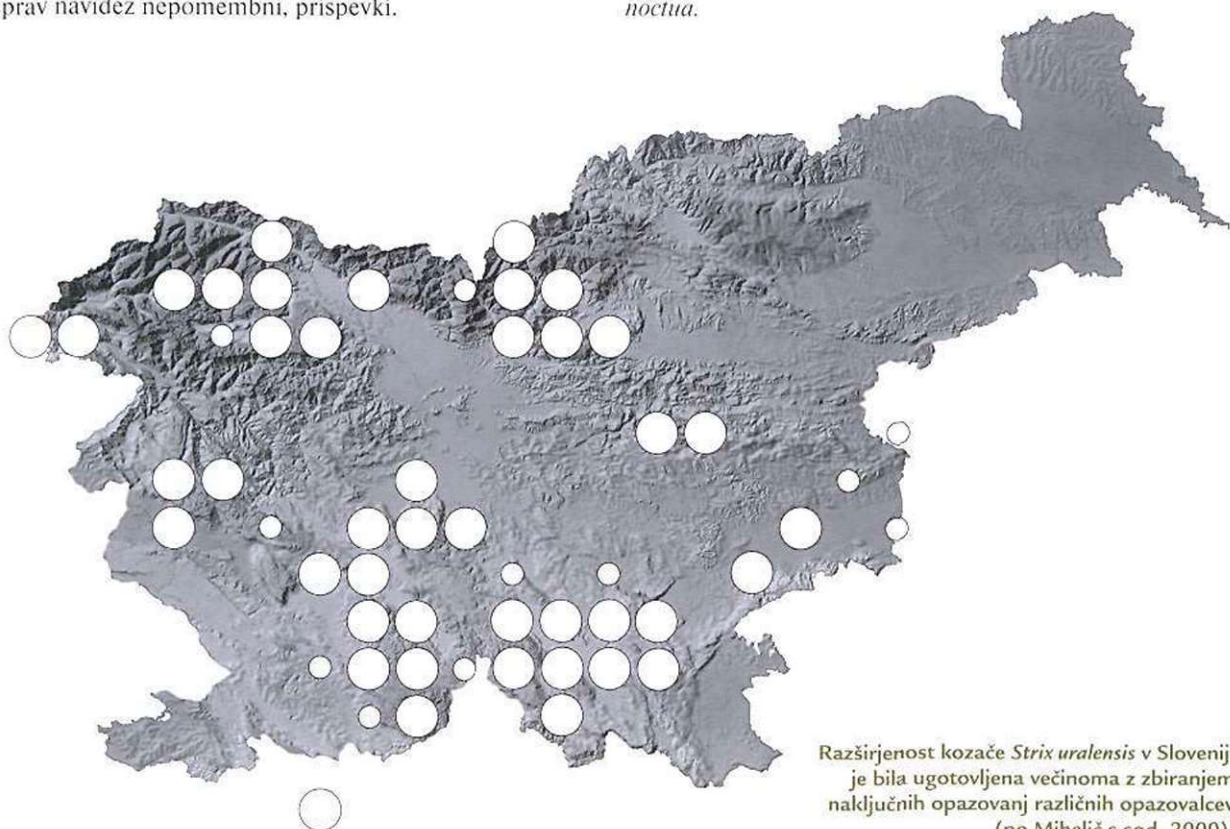
Al Vrezec

Zaradi svoje nočne aktivnosti so sove največkrat izvzete iz običajnih ornitoloških popisov, saj se z njimi čez dan srečamo bolj po naključju, ko spečo sovo nenamerno prepodimo iz počivališča. Kljub temu pa so podatki o njihovi razširjenosti in številčnosti zelo pomembni, saj so se ravno sove izkazale kot ene pomembnejših vrst pri določanju varstvenih smernic, v Sloveniji denimo pri določanju območij IBA. Popisa sov se lahko lotimo na tri načine:

1. s spraševanjem ljudi in kolegov, ki so sove opazili, s čimer lahko pridobimo podatke zlasti o razširjenosti na širšem območju,
2. z iskanjem gnezd in
3. z beleženjem nočnih oglašanj, kar je tudi najzanesljivejša metoda pri določanju številčnosti.

Prve metode se bomo lotili, ko bomo preučevali razširjenost sov, denimo na ozemlju Slovenije. Pri tem so nam lahko v veliko pomoč že objavljeni prispevki o opazovanjih sov, ki nam lahko nudijo prvi vpogled na razširjenost. Pri tem se izkaže, kako potrebni so taki, pa čeprav navidez nepomembni, prispevki.

Druška metoda je zamudnejša, saj so še bolj kot sove skrita njihova gnezda. Obnese se pri nekaterih vrstah odprte krajine, ki imajo bolj izpostavljena gnezda. Med slovenskimi sovami je taka mala uharica *Asio otus*. Metoda je preprosta. Izbrano območje v zimskem ali zgodnjem spomladanskem času temeljito pregledamo in si zabeležimo vsa možna gnezdišča, torej večja gnezda ujed in vranov. Vsa zabeležena gnezda še enkrat obiščemo konec aprila ali v maju in preverimo njihovo zasedenost z malimi uharicami. Navadno že z daljnogledom opazimo obušenke čopke valeče samice, ob približanju pa bo samica gnezdo naverjetneje tudi zapustila. Namesto iskanja gnezd lahko namestimo zaprte ali odprte gnezdilnice, ki jih sove po daljšem ali krajšem času zasedejo. Tak način pa je dolgotrajnejši in manj zanesljiv, saj nikoli ne vemo, koliko sov še gnezdi na območju na naravnih gnezdiščih. Primerna pa je gotovo za ugotavljanje razširjenosti in za poglobljene študije vrste. V Sloveniji smo gnezdenje v gnezdilnicah ugotovili pri sledečih sovah: pegasta sova *Tyto alba*, veliki skovik *Otus scops*, kozača *Strix uralensis*, lesna sova *Strix aluco*, mala uharica (odprti tip), koconogi čuk *Aegolius funereus* in čuk *Athene noctua*.

Razširjenost kozače *Strix uralensis* v Sloveniji je bila ugotovljena večinoma z zbiranjem naključnih opazovanj različnih opazovalcev (po Mihelič s sod. 2000).

foto: Dietmar Nill
Mala uharica *Asio otus*.

Tretja metoda je nočno beleženje oglašanj sov. Pri tem gre za beleženje spontanega oglašanja ali pa oglašanje izzovemo s predvajanjem posnetka sovjega petja v teritoriju. Metoda je primerna zlasti za ugotavljanje številčnosti, saj je izmed vseh treh najbolj natančna.

Sposlušanjem spontanega oglašanja popisujemo predvsem sove, ki se slabše odzivajo na posnetek. Pri nas je ta metoda v rabi zlasti za popise male in velike uharice *Bubo bubo*. Veliko uharico, ki je pri nas tipična gnezdilka večjih skalnih sten, popisujemo z nočnim poslušanjem zgodaj spomladi v primernem okolju, to je v bližini skalnih sten. V prvem delu noči se namreč samec na svojem teritoriju intenzivno oglašuje z donečim petjem, ki se lahko sliši tudi do 4 km daleč. Ko poznamo lokacijo teritorija, lahko metodo kombiniramo z dnevnim iskanjem gnezd, kjer s teleskopom pregledamo skalne stene znotraj znanega teritorija in tako poskušamo najti še gnezdo. Pri takem popisu pa je navadno potrebnih več popisovalcev, ki se razporedijo vzdolž primerne okolja, saj se sove intenzivno oglašujejo le v določenem delu noči. Samci male uharice, ki živi v odprti kulturni krajini, se spomladi intenzivno oglašujejo v bližini gnezdišč, to je okoli grmišč, osamljenih dreves ali gozdičkov. Popis poteka ponoči tako, da si na karto vrisujemo pojoče samce, popis pa je koristno vsaj dvakrat do trikrat ponoviti, saj lahko z enkratno ponovitvijo marsikaterega samca

foto: Tomaž Mihelič
Veliko uharico *Bubo bubo* v Sloveniji popisujemo tudi s skupinskimi popisi, kjer popisovalci beležijo spontana oglašanja.

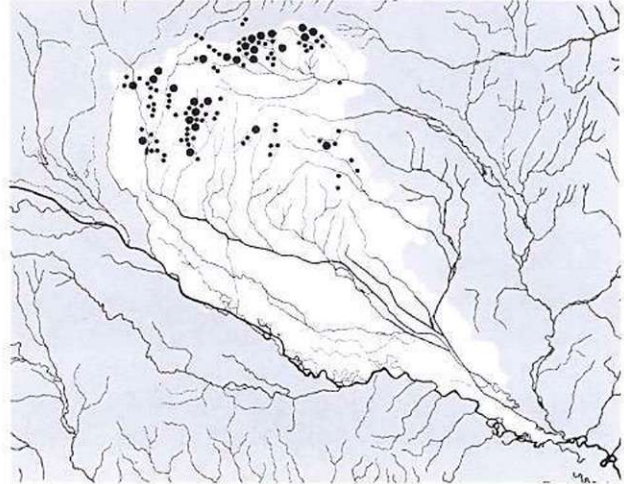
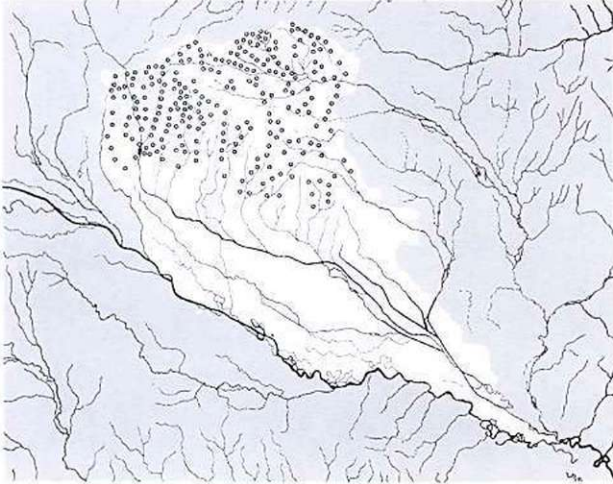
zgrešimo. Metoda je primerna tudi za močvirsko uharico *Asio flammeus*, vendar se ta pri nas pojavlja le občasno, zadnje znano gnezdo v Sloveniji pa je bilo najdeno pred več kot 50-imi leti.

Beleženje spontanega oglašanja je časovno omejeno in povsem odvisno od glasovne dejavnosti sov. Drugače je, če sove izzivamo s posnetki. Pri tem smo manj odvisni od časa in dejavnosti sov. Na posnetek oglašanja se teritorialne sove navadno zelo burno odzovejo. Pri tem velja opozorilo, naj se ta metoda uporabi izključno za namene raziskovanja ali popisovanja, ne pa za zabavo ali zgolj opazovanje. Nekatere vrste, denimo mali skovik *Glaucidium passerinum*, se lahko ob izzivanju tako razburijo, da ob tem postanejo bolj ranljive za plenilce! Oglašanje sov je posneto na zgoščenkah in kasetah in jih je možno kupiti. Izbiramo lahko med domačimi posnetki (Trilar 1999 in 2002) ali tujimi posnetki (Roché in Mebs 1989, Pelz 2003). Pri tej metodi gre podobno kot pri beleženju spontanega oglašanja za točkovni popis, ki pa ga lahko na terenu izvedemo na dva načina: (a) kot kartirno metodo, kjer na izbranem območju popišemo vse teritorije sov, ali (b) kot metodo vzorčenja, kjer uporabimo linijsko razporeditev točk in iz rezultata sklepamo na pogostnost sov na celotnem območju. Pri obeh načinih je potrebno izbrati mirne brezvetrne noči, saj veter zelo vpliva na glasovno dejavnost sov in s tem na uspeh popisa.

Z uporabo kartirnega načina metode s posnetkom navadno popisujemo sove na negozdnih površinah, zlasti pegasto sovo, velikega skovika in čuka. S to metodo smo pri nas popisovali zlasti velikega skovika v maju na Ljubljanskem

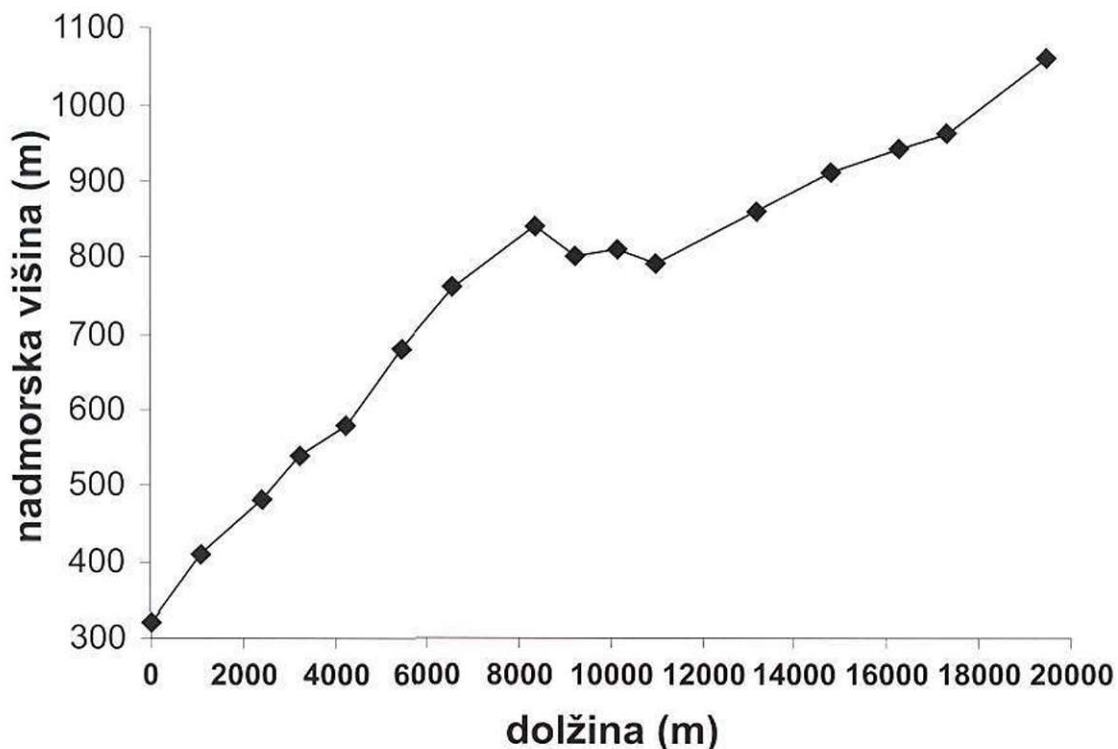
namreč neredko pripeti, da na isti točki zabeležimo tudi po več pojočih samcev. Gostoto parov ocenjujemo glede na celotno območje, ki smo ga sistematično pokrili s popisnimi točkami.

Leva slika prikazuje izbrane popisne točke za velikega skovika *Otus scops* na Goričkem in desna rezultat popisa (po Štumberger 2000).

barju, Goričkem in Kozjanskem. Na popisnem območju izberemo mrežo točk na razdalji 300 do 1500 m, odvisno od razgibanosti in gozdnatosti terena. Popis vsake točke poteka z eno- do dveminutnim poslušanjem morebitnega spontanega oglašanja, eno- do dveminutnim predvajanjem posnetka petja in dve- do triminutnim poslušanjem za morebitni odziv. Lokacije pojočih samcev se vrisuje v karto, s čimer se izognemo podvajanju. Pri velikem skoviku se

Zlasti gozdne sove popisujemo z linijsko razporeditvijo točk. Tu pridejo v poštev vrste, kot so kozača, lesna sova, koconogi čuk in mali skovik. V Sloveniji te sove živijo večinoma v hribovitih in goratih predelih, populacije v nižinah pa so omejene le na lesno sovo in kozačo. Izbor popisnih točk na območju mora biti čim bolj primerljiv dejanskemu stanju življenjskega prostora na območju. To najlažje dosežemo z izborom točk čez cel višinski razpon

Izbor popisnih točk v sklenjenih gozdnih kompleksih naj sledi reliefu območja. Primer linije popisnih točk na Krimu.

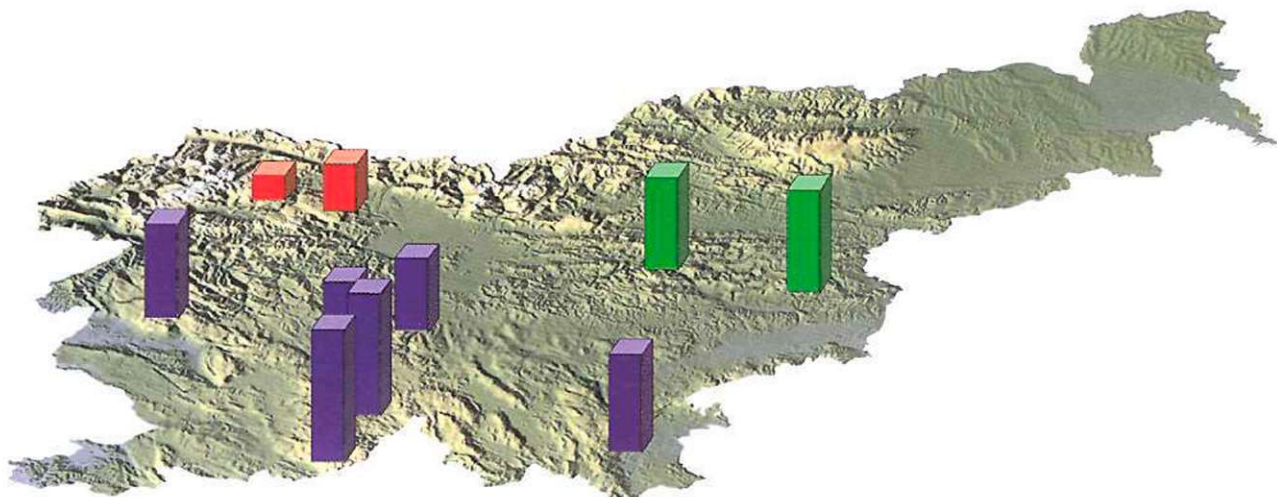
OBRAZEC ZA POPIS GOZDNIH SOV

Lokaliteta:	
UTM:	
Datum:	
Čas opazovanja: od _____ do _____	
Trajanje opazovanja:	
Vreme:	
Število popisnih točk:	
POSNETEK	• vrsta:
	• avtor:
Opazovalci:	
Opombe:	

POPIS NA TOČKAH:

TOČKA URA	VREME VETER	TEMP. (°C)	POPIS	OPOMBE
1				
2				
3				

Primerljivi kvantitativni popisi omogočajo primerjave med območji. Primer ugotovljenih gostot kozače *Strix uralensis* v Sloveniji (po Vrezec in Mihelič 2002).

območja, kjer bodo verjetno prevladovali točke v sredinskem višinskem pasu. Točke naj bodo na razdalji najmanj 1000 ali 1500 m. Izberemo vsaj 13 točk, lahko pa tudi več. Večje število točk namreč pomeni tudi večjo natančnost ocene številčnosti. Popisujemo ponoči z avtomobilom z začetkom po zadnjem petju dnevnih ptic. Ko prispemo do točke, najprej do 5 minut poslušamo morebitna spontana oglašanja, nato predvajamo posnetek oglašanja okoli 10 min in po predvajanju še 5 minut poslušamo. Nemalokrat se pripeti, da med predvajanjem posnetka manjših vrst sov, npr. koconogega čuka, v bližino posnetka prileti katera od večjih vrst, kozača ali lesna sova, in se pri tem ne oglasi. Zato je potrebno po posnetku okolico pregledati še z lučjo, saj navadno sova brezbrizno sedi na drevesu. Za vsak popis si pripravimo obrazec, ki nam bo olajšal kasnejšo obdelavo podatkov. Popis je priporočljivo izvesti vsaj dvakrat. Metoda je primerna za primerjave med območji in za grobo oceno gostot. Za natančnejše ocene lahko uporabimo podobno kartirno metodo kot pri vrstah odprte krajine, ki pa je veliko zamudnejša.

Prerazstavljenih je le nekaj načinov popisovanja, obstaja pa jih še več, odvisno od avtorjev in vrst. Skušal sem prikazati le tiste, ki so v Sloveniji najbolj v rabi in tako najbolj priporočljive za izvajanje zaradi možnih primerjav z ostalimi popisi.

foto: Dietmar Nill
Koconogi čuk *Aegolius funereus*.

Viri:

- KÖNIG, C., F. WEICK, J. H. BECKING (1999): Owls, A Guide to the Owls of the World. Pica Press, Sussex.
 MIHELIČ, T., A. VREZEC, M. PERUŠEK in J. SVETLIČIČ (2000): Kozača *Strix uralensis* v Sloveniji. *Acrocephalus* 21 (98-99): 9-22.
 PELZ, P. (2003): Owls of Europe. CD, Influence, Dąbrowa Górnicza.
 ROCHÉ, J. C. in T. MEBS (1989): Die Stimmen der Greifvögel und Eulen Europas. Kosmos, Franckh'sche Verlagschandlung, W. Keller & Co., Stuttgart. (2 avdio kaseti)
 ŠTUMBERGER, B. (2000): Veliki skovik *Otus scops* na Goričkem. *Acrocephalus* 21 (98-99): 23-26.

- TRILAR, T. (1999): Ljubljansko barje, skrivnostni svet živalskega oglašanja. CD, Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana.
 TRILAR, T. (2002): Gozdne ptice Slovenije. 2CD, Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana.
 VREZEC, A. (2001): Skrivnostni svet sov. *Svet ptic* 7 (3): 4-9.
 VREZEC, A. in T. MIHELIČ (2002): Distribution, densité et comportements de la Chouette de l'Oural, *Strix uralensis macroura* en Slovénie, durant la période de nidification. 41e Colloque interregional d'ornithologie, Porrentruy, Suisse.
 ZUBEROGOITIA, I. in L. F. CAMPOS (1998): Censusing owls in large areas: a comparison between methods. *Ardeola* 45 (1): 47-53.

ZBILJSKO JEZERO

- poročilo z društvenega izleta

Živa Pipan

foto: Živa Pipan
Zbiljsko jezero

V mrzli soboti 25. januarja smo se zbrali pred gasilskim domom v Zbiljah. Sprva nas je bilo bolj malo, zato smo se odločili, da bomo še malo počakali. Medtem pa nismo mogli brez opazovanja ptic; na bližnjem drevesu smo opazili velikega detla. Naš namen za ta dan je bil posvetiti se predvsem vodnim pticam Zbiljskega jezera. To je akumulacijsko jezero na reki Savi in je pomembno prezimovališče rac. Nastalo je leta 1958 z izgradnjo hidroelektrarne Medvode. Velik problem na jezeru predstavlja zamuljevanje, saj reka Sava s seboj prinaša veliko mulja in proda. S tem pa zapolnjuje prostor pred jezom. V devetdesetih letih so mulj odstranili in s tem območje delno obnovili. Danes je jezero priljubljena izletniška točka.

Na koncu se nas je zbralo točno dvajset in skupaj z vodjo izleta Markom Trebušakom smo odšli proti jezeru. Že od daleč smo opazili labode grbce, ki so radovedno pogledovali proti nam. Na jezeru je plavala jata malih ponirkov. Počasi smo se sprehodili po poti. Na veji sredi jezera je stal veliki kormoran, vendar pa se ni pustil prav dolgo opazovati, saj je, ko smo ga hoteli pogledati skozi teleskop, ravno odletel. Sredi jezera so mirno plavale liske, čopaste črnice, med njimi je bilo nekaj zvoncev, malih ponirkov, sivk, mlakaric in žvižgavk. V zalivu malo stran so plavali tudi čopasti ponirki. Med opazovanjem nas je vsake toliko časa zmotilo sonce, vendar so ga kmalu zakrili oblaki.

Na poti smo se ustavili, saj smo v grmovju opazili vodomca, ki pa je vztrajno odletaval proti vodi in lovil ribe. Na koncu se je le umiril, tako da smo ga lahko pogledali tudi skozi

teleskop. Nad nami so letali rečni galebi. Zelo smo bili presenečeni nad labodjim letom, saj je potreboval kar nekaj časa, da je vzletel, med letom pa se je slišalo udarjanje kril. Tudi pristajanje se nam je zdelo zelo zanimivo, saj so labodi zelo nerodni in mislili smo, da se bodo kar potopili in ne pristali, kar jim je na koncu seveda uspelo.

Naprej po poti nismo hoteli iti, predvsem zato, da ne bi splašili že prej omenjenih vodnih ptic na jezeru. Zato smo se počasi odpravili proti avtomobilom, medtem pa smo na vrhu drevesa opazili dleska, slišali pa smo tudi oglašanje velikih sinic.

Vendar pa izleta še ni bilo konec. Odpeljali smo se proti Mavčičam, da bi videli še kaj zanimivega. Tudi ta odsek reke Save je umetno zajezen za potrebe hidroelektrarne Mavčiče. Imenujejo ga tudi Trbojsko jezero. Na vodni gladini so bile še posamezne krpe ledu, po katerih so se nerodno sprehajale posamezne vodne ptice, večinoma pa so plavale na nezmrznenih delih. Sprva smo videli le velike žagarje, ki jih je bilo tudi največ. Med njimi smo kasneje opazili še male žagarje, liske in čopaste črnice. Posebej dolgo smo se ukvarjali z galebi, saj sprva nismo vedeli, li kateri vrsti bi jih pripisali, na koncu smo se složno odločili, da so sivi galebi. Preletavali so nas kormorani in labodi grbci. Na drugi strani jezera je nad drevesi letala tudi siva čaplja.

Mrzlo vreme in pa tudi lakota sta nas pregnala, da smo se počasi odpravili proti domu. Za konec pa smo na bližnjem drevesu opazili veverico, ki nam je popestrila že tako lep izlet. ■ ■ ■

Mali deževnik

Urša Koce

V naročju rečne struge na pomlad prebujene vode spirajo in premeščajo zaležane prodnike in jih spet zbirajo v prodiščih. Ko se sušec začne nagibati v mali traven, na bela nedrja reke prispejo bitjeca, ki po podobi spominjajo na za pest velike prodnike. To so mali deževniki. Pripravljajo se na zahtevno vzgojo novega rodu, ki bo že v zgodnjem poletju nemara nared za svoj prvi odhod v južne kraje.

foto: Dore Fekonja

Malega deževnika *Charadrius dubius* zlahka prepoznamo po živo rumeno obrobljenih očeh.

Mali deževnik je ena izmed štirih vrst rodu *Charadrius*, ki jih lahko opazujemo v Sloveniji - bodisi v času gnezdenja bodisi na selitvi. Komatni deževnik *Ch. hiaticula*, na prvi pogled le nekoliko večja različica malega deževnika *Ch. dubius*, se v naših krajih ustavlja le na selitvi, ravno tako redko opaženi dular *Ch. morinellus*. Beločeli deževnik *Ch. alexandrinus* pa pri nas v manjšem številu domuje na Obali.

Mali deževnik je na slovenskih tleh dokaj pogosta gnezdička, ki jo je moč opazovati na prodiščih vseh večjih alpskih rek in njihovih pritokov, v zadnjih desetletjih pa tudi na mnogih umetnih, zaradi človekove dejavnosti ustvarjenih, odprtih prodnatih površinah, če le dovolj spominjajo na naravna rečna prodišča in mu zagotavljajo primerno hrano. Slovenska populacija pripada evropski

podvrsti *Ch. d. curonicus*. V Evropi je le-ta splošno razširjena, izven stare celine njeno gnezdilno območje seže še na ozemlje Maroka in severne Alžirije.

Po končani gnezdilni sezoni se večina evropske populacije seli v centralno Afriko, kjer tropski pragozd predstavlja južno mejo prezimovališča. Manjše število osebkov na prezimovanje zahaja na obale Arabskega polotoka in Irana ob Perzijskem zalivu.

Od ostalih treh omenjenih vrst deževnikov malega deževnika na prvi pogled ločimo po živo rumeno obrobljenih očeh, v letu pa po odsotnosti bele proge v perutih. Rumena kljun s črno konico zaznamuje komatnega deževnika, podobno kot pri njem pa tudi pri malem

deževniku oprsje in vrat krasi sklenjen temen ovrtnik, ki v času svatovanja in gnezdenja pri samcu postane ogleno črn. Po sklenjenem ovrtniku, obsežnejši črni očesni maski, rumenem obročku okrog očesa in kožnato obarvanih nogah malega deževnika zanesljivo ločimo od njegovega beločelega vrstnika. Poletno perje samcev in samic se razlikuje v izrazitosti ovratne in očesne črnine, ki je močnejša pri samcih.

Mali deževnik gnezdi na nezaraščenih ali s pritalno vegetacijo poraslih prodiščih, ki mu nudijo pregled nad okolico. Svatovanje in parjenje je vedenjsko izredno pestro. V zgodnji pomladi, kmalu po prihodu para na izbrano prodišče, samec začne izvajati svatovske lete, s čimer opozarja na zasedenost gnezdilnega teritorija. Na več mestih prodišča oblikuje plitke jamice, izmed katerih naposled samica izbere tisto, ki bo po paritvi postala gnezdo. Samec se samici pri izbrani jamici približa v pritajeni drži, v njeni neposredni bližini pa močno iztegne vrat, da pokaže črni ovrtnik, pri čemer zavzeto stopa na mestu. Samica se privije k tlom, samec pa se povzpne na njo. Ob sestopu jo oplodi, nato pa stečeta stran drug od drugega.

Samica v gnezdu med prodniki odloži običajno štiri jajca. V času valjenja je par izredno tih in neopazen. Vali najpogosteje samica, samec pa brani ozemlje pred morebitnimi vsiljivci. Valeči osebek ob prihodu večjega vsiljivca neopazno zbeži iz gnezda, da odvrne prišlekov pogled in ga vodi stran od gnezda. Dokaj pogosto se ob mladi družini že od vsega začetka zadržuje tretji osebek, ki lahko pomaga pri valjenju, nikoli pa ne sodeluje pri parjenju. Mladi begavci kmalu po izvalitvi zapuščajo gnezdo in se sami hranijo. Tako kot odrasli iz vlažnih tal pobirajo različne nevretenčarje. V primeru nevarnosti jih starša nervozno tekajoč z glasnimi piski opozarjata, naj se potuhnejo k tlom. Tako so za večino oči neločljivi od prodnikov, nepredvidna

foto: Tomi Trilar

Mladi se še nekaj časa po izvalitvi držijo na gnezdu, kjer se v potuhneni drži le malo razlikujejo od okoliških prodnikov.

noga človeškega nerodneža pa bi jih mimogrede lahko celo pohodila. Če se vsiljivec noče umakniti, starša hlinita poškodovano krilo in tako še bolj obračata pozornost nase - stran od svojega zaroda.

Če so motnje na gnezdilnem teritoriju prepogoste in povzročajo celo spremembe okrog gnezda, mali deževnik le-to lahko zapusti. Približevanje gnezdu lahko zarod razkrije budnim očem vranov, ki plenijo izpostavljene mladiče. Neposredno nevarnost za gnezdo predstavljajo mnoge dejavnosti na za človeka v več pogledih privlačnih prodiščih. Kopanje proda pa tudi sprehajanje in daljše zadrževanje na prodišču lahko povzroči uničenje zaroda, katerega edina zaščita je njegova neopaznost.

Vrsta je prilagodljiva na umetno ustvarjena okolja, kot so gramoznice, gradbišča in prodnate njive. Včasih se umakne v mir ravnih, z gruščem posutih streh (pred)mestnih poslopij. V naravnem habitatu je njegovo vedenje pogojeno z dinamiko stalno spreminjajočih se prodišč, zato verjetno lahko kljubuje tudi motnjam na umetnih prodiščih. Ta seveda niso vedno nujno primerna za gnezditve, saj deževnikovo prisotnost poleg odprtosti in prodnatosti površine pogojujejo še mnogi drugi dejavniki kot na primer prisotnost in dostopnost ustrezne hrane ter odmaknjenost od osrednje človekove aktivnosti.

Čeprav se zdi, da se mali deževnik z vedno bornejših rečnih prodišč uspešno umika na umetna prodišča, le-ta morda le navidezno zadovoljivo nadomeščajo njegov naravni habitat, ki ga zagotavlja neokrnjena rečna dinamika. Umetne tvorbe so največkrat prehodnega značaja in zato kljub deževnikovi prilagodljivosti dolgoročno ne morejo omogočiti njegovega obstoja. Mali deževnik je tako še ena izmed vrst, ki opozarjajo na neprimernost nepremišljenih posegov v življenje naših rek. ■ ■ ■

foto: Urša Koče

Opuščen peskokop se za estetiko slepim očem malega deževnika zdi na las podoben rečnemu.

Moje leto na DOPPS-u

avtor: Paul G. Beaulieu
uvod in prevod: Nataša Šalaja

Ko se nam je lanskega septembra v pisarni DOPPS na skoraj enoletno prostovoljno delo pridružil ameriški okoljski strokovnjak Paul G. Beaulieu, smo se vsi spraševali, kako bo dotlej še nepreizkušen sistem sodelovanja deloval. Če so bili v tistih prvih dneh kje kaki strahovi, so se kaj kmalu razblinili, saj smo v svojo sredino dobili čudovitega človeka in predanega sodelavca. S seboj je prinesel veliko pozitivne energije, profesionalni pristop, delovni elan in nam kmalu postal prijatelj. Njegov prispevek je dobro viden v vsaki nalogi, pri kateri je sodeloval. Poleg tega skrbi tudi za dobro vzdušje v pisarni in nas vsak dan sproti navdušuje in preseneča z izjemnim talentom za učenje tujih jezikov, saj mu tudi slovenščina ne dela težav. Dokler ni prišel, se nismo zavedali, kako zelo ga rabimo, in še preden je odšel, se zavedamo, kako zelo ga bomo pogrešali!

Ko me je Tomaž Mihelič vprašal, če bi napisal kratek članek za Svet ptic, sem bil hkrati navdušen in žalosten. Navdušen zato, ker bom na ta način tudi sam postal avtor članka v DOPPS-ovi članski reviji, ki jo zelo cenim, in žalosten, ker povabilo k temu, da strnim vtise o mojem delu na DOPPS-u počasi naznanja konec le-tega. Koledar pač ne laže. Ko smo lansko poletje z ženo Karen in hčerko Nino prispeli v Ljubljano, je bil dan vrnitve domov v ZDA strašno daleč.

Ko pišem ta prispevek, je do začetka avgusta, ko spet nastopim službo, le še 4 mesece. V Slovenijo smo prišli, ker je moja žena dr. Karen Hollis prišla raziskovat na Nacionalni inštitut za biologijo v okviru študijske izmenjave.

Od lanskega septembra dalje prostovoljno delam v DOPPS-ovi pisarni. V tem času sem se o varstvu ptic in o obveznostih Slovenije na tem področju pred vstopom v EU naučil

Pri popravilu splava v bazenu za odpadne vode Tovarne sladkorja Ormož, se nam je pridružil tudi Paul (na levi).

več, kot sem si sploh predstavljal, da je v enem letu mogoče. Ena mojih prvih nalog je bila sodelovati v skupini za pripravo projektne prijave za projekt Dolgoročno varstvo kosca v Sloveniji, s katero DOPPS kandidira za sredstva iz programa LIFE III Narava. V tem trenutku je verjetnost, da bo Evropska komisija sofinanciranje dokončno potrdila, že zelo velika. Preden se vrnem domov, bi rad slišal nepozabno petje teh zanimivih ptic.

Pripravil sem tudi prošnjo za brezplačno licenčno kopijo programske opreme Arcview, ki je bila že odobrena. Potencialni financerji še ocenjujejo projektno vlogo za kamere za snemanje ptic oz. izvedbo monitoringa na daljavo, ki sem jo pripravil. Veliko časa sem namenil reorganizaciji izmenjave DOPPS-ovih revij s tujimi izdajatelji, ki mi je hkrati prinesla zanimivo priložnost komunicirati s predstavniki preko 100 organizacij za raziskave in varstvo ptic širom po svetu. V veliko veselje mi je, da zdaj Acrocephalus izmenjujemo s podobnimi revijami številnih izdajateljev, tudi v daljnih državah, kot so Avstralija, Rusija ali Islandija. Člane bi ob tej priložnosti rad povabil, naj obišejo DOPPS-ovo knjižnico, kjer jih čaka ogromno ornitoloških informacij.

Pstice so v Evropi tudi močno naravovarstveno »politično orožje«, precej bolj kot pri nas v Ameriki. Partnerstvo BirdLife International dosega v evropskem prostoru izjemne rezultate za ohranjanje svetovne biotske pestrosti. Ob tem, ko spremljam BirdLife-ovo delavnico »Gradimo na izkušnjah«, ki se je DOPPS letos udeležuje, se mi še bolj potrjuje, da se ljudje različnih kultur lahko uspešno združujejo in delajo za isto stvar. Partnerstvo je pravi model globalnega sodelovanja, zgled mnogim drugim.

V prihodnjih mesecih na DOPPS-u, ki mi še ostajajo, se že veselim terenskega dela - štetja čiger in galebov v ormoških lagunah, deževnikov ob čudoviti Soči in upam, da tudi drugih ptic. Odkar sem tu, sem vedno znova presenečen nad kakovostjo raziskovalnega dela na DOPPS-u kot tudi nad strokovnim znanjem in mnogimi veččinami zaposlenih in prostovoljcev. Po drugi strani me navdušuje prefinjena lepota slovenske narave in kulture. Nikoli ne bom pozabil, kako je moja žena Karen plesala s kurenti na ptujskih ulicah! Hvala vsem, ki ste mi dali vse te priložnosti! ■ ■ ■

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

NOVO v restavraciji Smrekarjev hram!

Nova izvirna ponudba jedi. Širok izbor vin.
Prijeten **ambient.** Možna rezervacija **separejev.**

Restavracija, je idealna za
POSLOVNA KOSILA,
kar je še en razlog več, da pridete in se pustite
razvajati našim odličnim kuharskim mojstrom.

Za vse večerne ptice pa smo pripravili
pestro izbiro **VEČERIJ.**

Restavracija Smrekarjev hram
Nazorjeva ulica 2, 1000 Ljubljana

Informacije in rezervacije:
Tel: 01 308 1975, fax: 01 308 1015

Odrpto od
ponedeljka do petka, od 12.00 do 23.00 ure.

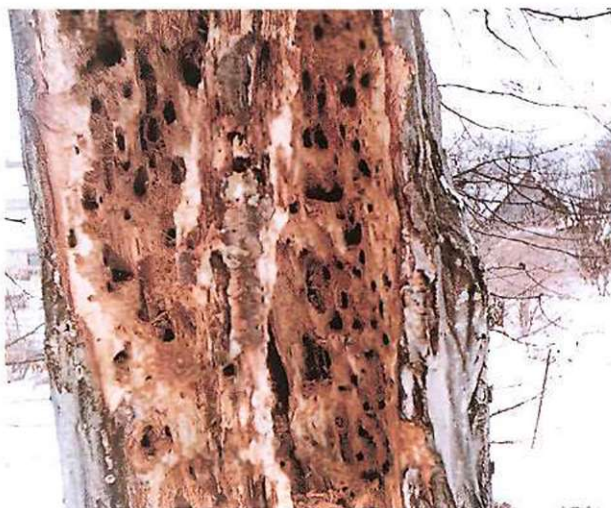
Vljudno vabljeni!

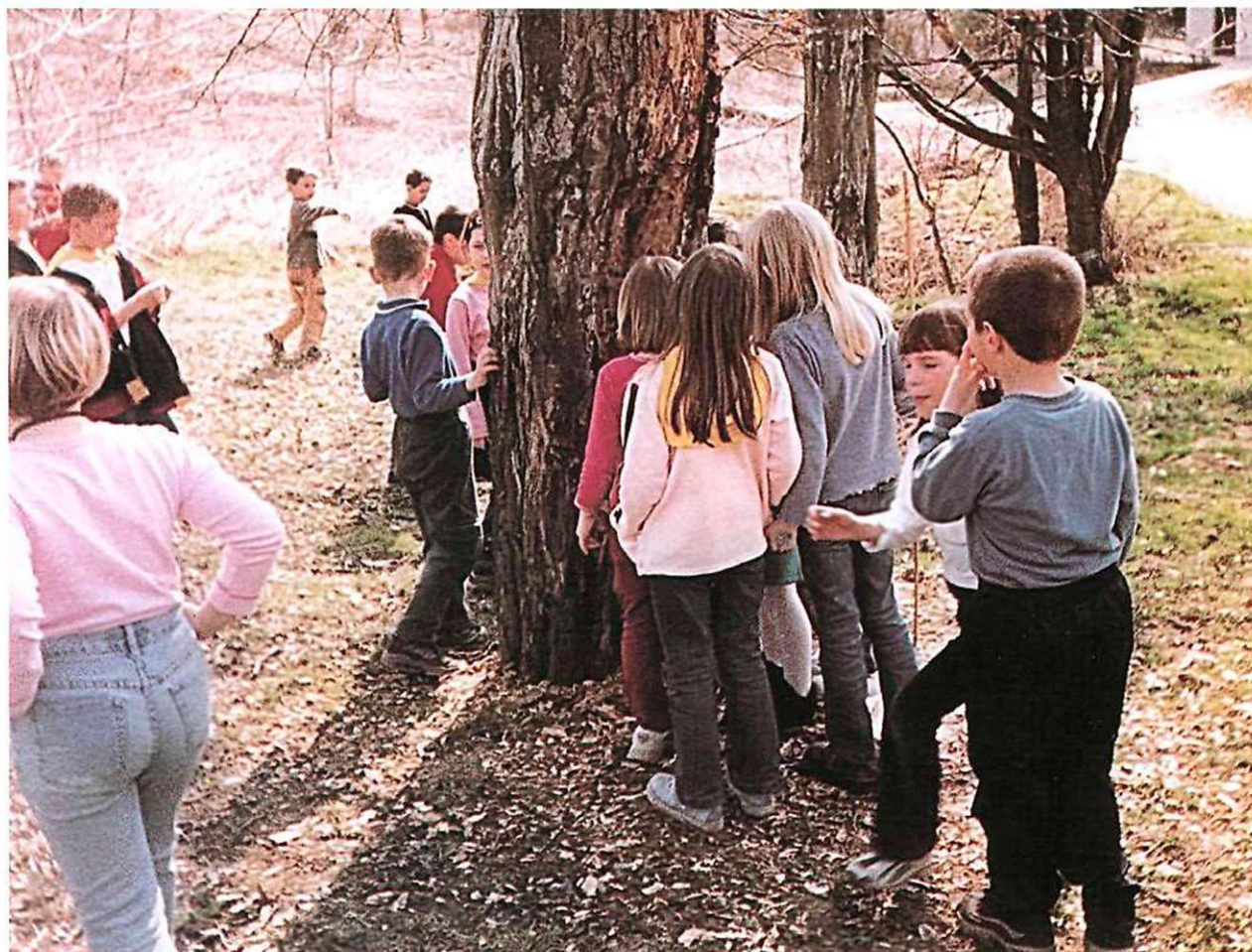
Narava se prebuja

Maja Botolin Vaupotič

Otroci, ki obiskujejo interesno dejavnost Mali raziskovalec v vrtcu Velika Nedelja, so pravi raziskovalci. V svoji igralnici zelo radi izvajajo različne poskuse, se ob tem pogovarjajo, razmišljajo, veliko naučijo pa še zabavajo povrh. Topli sončni žarki pa so tudi njih zvalili v naravo. Odpravili so se do mlake, v kateri so opazovali mrest, vodne drsalce, cvetenje vrb ob mlaki in druge zanimivosti prebujajoče se narave. Ustavili pa so se tudi na posestvu gospe Zinke, kjer stoji gaber, ob katerem so se ustavljali tudi na mnogih prejšnjih sprehodih, da bi se ob njem odpočili. Oglledali so si "luknje v deblu", ki so pričale, da so si to drevo izbrale za svoje gnezdenje žolne. Potem, ko je to zimo drevo temeljito obdelala črna žolna, ga žal čaka le to, da ga posekajo. Na njegovem mestu bo, to smo prepričani, kmalu zasajeno mlado drevo, ki bo nudilo zavetje različnim živalim.

Posnetek debla, ki ga je letos temeljito obdelala črna žolna.

Mladi raziskovalci ob "izdolbenem" gabru.

Izbljuvki

foto: Bepi / Shutterstock
Izbljuvki pegaste sove v zapušteni hiši.

Davorin Tome

Pred okoli 100 milijonov let so ptice v kljunu še imele zobe, danes jih nimajo več. Hrane tako ne žvečijo, še več, veliko ptic jo požira povsem neobdelano, "v enem kosu". Miši, ribe, žabe, kuščarji, hrošči, metulji, semena, jagode in tudi listje, ki izginjajo skozi kljune, končajo v prednjem delu prebavnega trakta v takšni obliki, kakršni so bili še pred zaužitjem, z vso dlako, kostmi, oklepi, luščinami vred, ki jih ptice ne morejo prebaviti. Po drugi strani pa so ptice organizmi, ki za svoje življenje potrebujejo ogromno energije. Vzdrževanje visoke telesne temperature in tudi mišična dejavnost v času letenja od njih zahtevajo, da se hranijo pogosto in le s kalorično hrano. Neprebavljivi

ostanki v hrani, ki so v primeru, da hrano požreš neprežvečeno in v celoti, prav številni, so jim pri tem v veliko breme, saj jim po nepotrebem povečujejo težo in odžirajo prostor, ki bi ga drugače lahko zasedale energetske bolj pomembne snovi. Zato je neprebavljive snovi, ki skupaj s hrano zaidejo v prebavila, najbolje čim prej izločiti in narava je poiskala pot, kako to zadovoljivo storiti. Še predno pridejo pregloboko v prebavni trakt, se ločijo od snovi, ki jih ptice lahko prebavijo, skepijo v svaljke različnih oblik in se po najkrajši poti, skozi usta, izločijo. Neprebavljive izločke, ki so ptico zapustili po isti poti, po kateri so prišli v njo, imenujemo izbljuvki.

VELIKA UHARICA

SREBRNI GALEB

risba: Slavko Polak

KROKAR

risba: Slavko Polak

VELIKI SRAKOPER

risba: Slavko Polak

REČNI GALEB

risba: Slavko Polak

SIVA VRANA

risba: Slavko Polak

SRAKA

risba: Slavko Polak

foto: Irena Mavrič
Pegasta sova *Tyto alba alba*.

Tako ni presenetljivo, da imajo izbljuvke praktično vse ptice. Tisti pri semenojedih vrstah so sestavljeni iz luščin semen, pri ribojedih iz ribjih kosti in lusk, pri ujedah in sovah iz dlake in kosti, pri žuzkojedih iz ostankov hitinskih oklepov ipd. Najmanj težav pri izdelavi izbljuvka imajo vrste, ki se hranijo s sesalci. Ostre kosti pred izbljuvanjem zavijejo v dlako, ki je prav tako ne prebavijo, in se s tem zavarujejo pred morebitnimi poškodbami požiralnika. Ribojede vrste v ta namen poleg hrane požirajo tudi perje, in če ga ne dobijo drugje, si izpulijo svojega.

Najbolj poznani so izbljuvki sov, vsaj tistih, ki se pretežno prehranjujejo z malimi sesalci, za kar so vsaj trije razlogi: (1) ostanki plena v izbljuvkah so zelo dobro ohranjeni; (2) v njih lahko dobimo popolna okostja plena, od največjih kosti lobanje do vseh vretenec in najmanjših stopalnih koščic, medtem ko so kosti pri drugih vrstah ptic pogosto večkrat prelomljene, številne pa tudi manjkajo. Sove so, vsaj v povprečju, telesno velike ptice, torej imajo tudi velike izbljuvke, ki jih je težko spregledati. Izbljuvki lesne sove *Strix aluco* merijo 3-5 cm, tisti od velike uharice *Bubo bubo* pa tudi do 15 cm; (3) tretji razlog je povezan z njihovimi življenjskimi navadami. Sove se pogosto mesece in mesece zadržujejo na istih vejah ali v istih podstrešjih, tako da nam, če že spregledamo nekaj centimetrov dolg izbljuvek, ogromen kup kosti in dlake, ki se nabere pod sovo v nekaj

letih, gotovo pade v oči. Poznana so pričevanja ljudi, ki so količino izločenih izbljuvkov ocenjevali s številom košar, s katerimi so jih odnašali. Čeprav na tako množično "pokopališče" malih sesalcev sam še nisem naletel, so njihove izjave povsem verjetne. Tudi v naših krajih se prek zime na kakšni od večjih smrek zbere nekaj deset ali tudi 100 malih uharic *Asio otus*. Ker vsaka sova običajno naredi vsaj en izbljuvek na dan, se do pomladi pod drevesom lahko nabere krepko prek 20.000 izbljuvkov.

Ko se izbljuvek znajde na tleh, je njegova vloga, ki jo ima za ptico, končana. Nalivi in drobne živali, ki se nanj postopoma naselijo, ga v prihodnjih mesecih povsem razgradijo. Izbljuvki pa so tudi priljubljen objekt raziskave številnih znanstvenikov po svetu. Z njimi na razmeroma enostaven način lahko ugotovimo točno sestavo prehrane ptice, ki ga je izvrгла, saj so v njih ostanki prav vseh živali, s katerimi se prehranjuje. Da pa so rezultati našega dela verodostojni, se moramo seveda najprej dobro naučiti ločevati izbljuvke, da vemo točno kateremu plenilcu pripadajo, v naslednjem koraku pa se moramo naučiti tudi določevati vrste plena po kosteh, luskah, dlakah itd. Morda se raziskave izbljuvkov ne zdijo zelo pomembne, a prav z njimi so raziskovalci pojasnili že marsikatero upadanje velikosti populacije ptic. ■ ■ ■

Kje si?

Mobitel
in Društvo za
opazovanje in
proučevanje
ptic
Slovenije

7.)

**fotografski natečaj
Svoboden kot ptica.
4. z mednarodno udeležbo.**

Ob mednarodnem letu celinskih voda smo za temi natečaja izbrali:

- A) Ptice slovenskih mokrišč**
sodelujete fotografi s stalnim/z začasnim bivališčem v R Sloveniji,
- B) Vodne ptice**
sodelujete fotografi z vsega sveta.

Natečaj je anonimen, prispela dela pa bo ocenila in nagradila mednarodna strokovna komisija. Zadnji rok za oddajo fotografij: **3. september 2003.**

Podrobnejše informacije:
DOPPS, vsak delavnik 10.00-14.00, tel: 01 544 12 30, 041 712 796,
dopps@dopps-drustvo.si in www.pinkponk.com.

ŽIVLJENJE NISO LE BESEDE

WWW.MOBITEL.SI